ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական,

54ՐԴ ՏԱՐԻ, Զ. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 7 — 9 ԱՊՐԻԼ 1905

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ծաղկազարդ եւ Ο գիրը . . . . . ՎԱՀԱՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Բժշկական Քրոնիկ . . . . . ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ
Ծաղկազարդի մտածումներ . . . . . Տ. Ա.
Դպրոցական առողջապահութիւն . . . . ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ
Գրական կենդանագիրներ . . . . . ՇԱՒԱՍՊ ԾԻԱԾԱՆ
Ցուզման պահեր (Բանաստեղծութիւն) . . . . Ա. Բ. Ֆ.
Մարոֆի մայրահաղօրք (Ուղեւորական տպաւորութիւն) Ա. Ս. Մ.

Խմբագրական Նօթեր.—Զանազանք

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար ֆռանսուն դրծ. եւ գաւառներուն համար յիսուն դրծ., կանխիկ վճարելի: Արտասահման՝ 12 Ֆրանք կամ 5 ռուպլի: Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մեկին: ՄԱՍԻՍ հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու:

Չի հրատարակուած ձեռագիրները եւ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍի մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամատչելի պայմաններով:

ՁԵՌԲԷՆ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏՈՒԱԾ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ
Հասցէ

درعلیه عده غلط عده (ماسیس) غزته سی اداره سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ
Կ. Պոլիս, Գալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS
Galata, Constantinople

Ծխախոտի թղթեր

Թուղթը, որ այսօր գրեթէ բոլոր ժողովրդոց գլխաւոր ըմպելին դարձած է, ա՛յնքան բազմաթիւ տեսակներ ունի որ, արդարեւ գործածողներուն համար բաւական դժուար է լաւ ընտրութիւն մը ընել։ Ա՛ն տեսակներէն ամէնքն ալ նշանաւոր են իրենց որակովը եւ գեղեցկութեամբ, ամէնքն ալ թէեւ նոյնքան ախորժելի համ ու հոտ չունին, գերազանց են սակայն իրենց դասին եւ գործածուցիչ. վերջապէս իւրաքանչիւր թէյ իր ուրոյն յատկութիւններն ունին որոնք միայն կը գնահատեն ու իմանան։

Սակայն կայ թէյ մը, որ ալ յատկութեանց ամէնէն կարեւորները կր միացնէ իր վրայ, այսինքն՝ գոյն, համ հոտ եւ մանուածք կազդուրիչ եւ գործածուցիչ անգլիական ազդեցութիւն մր, եւ Ալդ թէյն է Ճաբոնի թէյը, որ ալդ յատկութեանց չնորհիւ կը յայմարի ամէն տարի քի ու կազմութեան, ամէն կլիմայի եւ եղանակի եւ ամէն ճաշակի։

Եւրոպացւոց եւ Ճապոնացւոց թէյի մեծ վաճառատունը, իր բազմաթիւ յաճախորդաց ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, այս անգամ մեծաքանակ ներածած է Ճաբոնական զուտ թէյ մանուածր եւ դեկտեմբեր ամսուն կը հրատարակէ օգտակար այս տուրքն բոլոր անոնք, որ կը փափաքին ունենալ թէյ մը։

Համով, հոտով, առողջապահիկ եւ կազդուրիչ։

Այդ վաճառատունն ալ կան նաեւ հնդկական, չինական, Սէյլանի եւ Ճավայի տունալաւ տեսակ թէյեր։ 7 — 10

Ուսադրութիւն մարգայի

ՏՈՔԹ. Բ. ԷՄԻՐՋԷ

Հանրածանօթ մանուկաուս եւ կնախտաբան (gynécologue), Տօքթէօր Էմիրզէ որ 15 տարուան գործունէութիւնը մեծ համբաւ ստացած է, կը ծանուցանէ յարգոյ յաճախորդներուն թէ բնակարանը փոխադրած է Պէքճար փողոց Քիւ 18, ուր ի վերայլինալ լուր մասնագիտութեանէ կը բուժէ նաեւ նորագոյն մէթոտներով ղղային եւ հոգեկան եւ երեւակայական ամէն տեսակ հիւանդութիւնները, ինչպէս նէվրաթէնի եւ tic անուանուած ակռի երեսի եւ ուսերու ոգեղ եւ ակամայ չարժումները եւ գալտանի դաղարումէ յառաջ եկած ղղային խառնուածները եւ երիտասարդական մոլիքները, ինչպէս առեւ գինեմոլիքը, մորֆինամոլիքը եւայլն։

Կիրակիներէն զատ ամէն օր կէսօրէն սկսեալ մինչեւ երեք ժամ հիւանդ կընդունի, եւ ուրբաթ օրերը ձրիաբար կը դարմանէ վկայեալ աղքատները։ 7—10

ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Գործի մարդուքեան եւ նորոգութեան

(Գրասենեակ՝ Մահմուտ — փաշա, Թարազճըլար, Մեծ Նոր Խանի կից, Թ. 37)

Այս հանրածանօթ գործարանին մէջ կը մաքրուին ազատած եւ փչացած թէ՛ մետաքսէ եւ թէ՛ բուրդէ ամէն տեսակ ընտիր գործեր, քիմիական դեղօրէից միջոցաւ, առանց ո՛ր եւ է տրամ կամ հետք ձգելու։ Ընդհակառակը, բոլորովին նոր երեւոյթ մը կ՛առնեն այս գործարանին մէջ մաքրուած գործերը։

Ունի նաեւ առաւելութիւն մը նոր գործերու վրայ, այն է թէ՝ այս գործարանին մէջ մաքրուած գործերը ղերծ կը մնան ցեցերու (կիւվէ) կեր ըլլալէ։

Կը նորոգուին նաեւ որեւէ կերտվով վնասուած գործեր։

Այդ գործարանը կը ստանձնէ նաեւ պատրաստել նոր գործեր, ի՛նչ մեծ-ընտրանեմբ եւ ճաշակով որ ուզուի։

Ցանձնարարութիւնք պէտք է ուղուին գրասենեակը։

Դիւրամատչելի պայմաններ։ 7 - 10

CAISSE PATERNELLE
ՓԷՍ ԹԱՊԷՌՆԷԼ
ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ
ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԹԱՐԻՋ 1841 ԻՆ

ԿԸ ԳՈՐԾԷ ՖՐԱՆՍ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱԿԱԿ ՇՈՒԻՆ ՏԱԿ

Սկիզբէն ի վեր ապահովագրեալներու եղած վճարում 300 մլիոն ֆր.
Սկիզբէն ի վեր առձանագրեալ ապահովագրութիւնք 700 մլիոն ֆր.

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐ. 85,000,000
ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ 62,750,000

Ուրեմն ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին վրայ պահեստի համեմատութիւնն է 74%. որով ՓԷՍ ԹԱՊԷՌՆԷԼԻ ընծայած երաշխաւորութիւնը գեր ի վեր կը հանդիսանայ ուրիշ ընկերութեանց ցոյց տուած երաշխաւորութենէն։

Ընկերութեան վարչական Խորհուրդը կազմուած է Ֆրանսայի ամէնէն նշանաւոր դրամատէրներէն, ինչպէս

Մ. ՈՐՆԷ ՊՐԻՍ, Արեւմտեան Ֆրանսայի երկաթուղեայ ընկերութեան եւ Քրէտի Լիոնէի Վարչական Խորհրդոյ անդամ.
Մ. ՄԱՐՔԻ ՏԸ ՖԼԷՌ, Դրամատունդիք ընկերութեան Վարչական Խորհրդոյ անդամ.
Մ. ԿՈՄՍ ՏԸ ՍԷՆ ԿԻԼՀԷՄ, նախկին գանձապահ.
Մ. Օ. ՄԱՋՐԱ, Ընդհ. Տնօրէն Քրէտի Լիոնէի.

Թուղթերուն Տնօրէն Գ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ
Պալիս, Սալթման-Համամ, Բասաժ Քաթըրճըօղլու

Ընկերութեան վրայ տեղեկութիւն առնելու համար դիմել Քրէտի Լիոնէի.

ԾԱՆՕԹ.—Շահաւոր դիրք պիտի տուի այն ճշիչին որ կարենար ազդուիլ մր ի-
արեան այլ ալ անձնապահ։ 7—10

ԱԴԱՄ ՎԱՐԴԵԱՆ
ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ամեն տեսակ բօհաֆիյէ ապրանաց

Մեծ—Շուկայ, Քիւրքճիներու դրան կից, Թ. 41—43

Նոյնպէս, արանց եւ կանանց ճաշակաւոր հովանոցներու վաճառատուն, Պալիս, Սալթման—Համամ, Միխալի Դրամատան դէմ թիւ 58։

Սոյն երկու վաճառատուներուն մէջ գտնուած ապրանքները, թէ՛ Թօհաֆիյէի վերաբերեալ եւ թէ՛ արանց ու կանանց յատուկ հովանոցներ, իրենց գեղեցկութեան կը միացնեն տեւականութիւն, եւ դիւրամատչելի գիներու առաւելութիւնն ալ կ'ընծայեն հաստատութեան։

Ադամ Վարդեան մեծապէս գոհ Թողուցած է իր բազմաթիւ յաճախորդները։ կ'արժէ որ Շուկայ եկող ամէն ընտանի այցելէ անգամ մը այս երկու վաճառատուները՝ եղանակին պէտքերը հոգալու համար։ 7—10

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ
ԲԵՐԱ ԹԱՂՍԻՄ ՓՈՂՈՑ ՓԻՒ 12

Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններէ զատ, մասնագիտարար եւ երկար տարիներէ ի վեր կը դարմանէ ստամոքսի, աղեաց, ղեղային ճանրաններու հիւանդութիւնները, ջղային տկարութիւնները, հին եւ նոր գաղիական ախտերը։ Այս վերջին ախտերը՝ ստամոքսի խանգարման եւ նորագոյն մեթոտներով կը բուժէ կարճ միջոցի մէջ։

Հիւանդ կընդունի ամէն օր կէս օրէ վերջը։ Շաբթի օրերը միայն ձրի։ 7—10

ՏԱՆ ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

զաւակներուն աչաց պայծառութիւնով կը կայանայ. երբ անոնց աչքը կը գունատի, մտածմունքի և նեղութեան պատճառ կը լլայ։ Եթէ այսպէս տկարացած տղու մը

Շիշերու վրայ ասօր ուշադրութիւն ընել պէտք է։

22

SCOTT'S EMULSION

տղուն առողջութիւնը շուտ մը կը վերադառնայ և մտածմունքը կը դադրի։ Վասնզի Ըսկօթի Բաղադրութիւն հիւանդութեանց դէմ կը դնէ, և զղայքը զօրաւոր մեծնալու կ'օգտէ և անոնց աչքերը փայլուն և զուարթ կը պահէ միշտ

ԸՍԿՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

պահելու է. Ասիկայ զՀԿ և Շեր զաւակները դիշեր ու ցորեկ ցաւերէ և յուսահատութիւններէ կը փրկէ։ Ուշադիր պէտք է բլլալ որ շիշը վրան այս նշանով վարդագոյն փաթեթի մը մէջ է—եթէ կ'առնէք

ԸՍԿՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

փոխանութիւն առած կ'ըլլաք։

Բոլոր դեղագործները և դեղավաճառները կը ծախեն։

ՅԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀՈՎ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԷՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ

Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ թոշակի ճիւղեր

VICTORIA DE BERLIN

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԷՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական քննութեամբ եւ թէ առանց բժշկական քննութեան

Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները չորս թաղական մասնավճարներով տեղի կունենան, սկսեալ 5 դրամէն

Ապահովագրեալ գումար 1903ին Fr. 1,325,000,000
Պահեստի դրամ 1903ին » 510,000,000

Հաստատուած 1853 սեպտ. 20ին արտոնականութեամբ եւ ուղղակի կառավարութեան հսկողութեան ներքեւ։

ԸՆԿ. ԴՐՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
Օսմ. կայս Գանձ եւ Քրէտի Լիոնէ

Լիազօր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ
Պոլիս Գաթըրճըօղլու խան 6--50

Տեսուչ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ԱՐԱՀԱ

54ՐԴ ՏԱՐԻ, Զ. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 7 — 9 ԱՊՐԻԼ 1905

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ Ո ԳԻՐԸ

Արեւն էր ծագեր. Զիթենեաց լեռը դալարազարդ ծաղկած էր: Գեղեցիկ օր մըն էր, հիանալի՛ եւ սքրալի՛ օր մը: Բեթփագէ եւ Բեթանիա գիւղերու չուրջը պատած պաշարած էր մարդերու բազմութիւն մը, մանաւանդ սիրուն մանկիկներ խայտագին կը վազվըռտէին, կը ժողվըռտուէին, կը ցրուէին, նորէն կը հաւաքուէին: Ճանապարհը որ Երուսաղէմ կը տանէր, լի էր մարդկային առուգեռով: Ինչ կար. ինչէն էր այս անակնկալ երեւոյթը. ի՞նչ այսքան խառնաչփոթ անցուդարձ եւ արտասովոր աղմուկ: Ամենուն աչերը սեւեռած էին դէպ ի դարատափը, ուրկէ հազիւ թէ կ'իջնէր չնաշխարհիկ մարդ մը «հեծեալ յէշ եւ յաւանակի իշոյ». ահա՛ աղաղակ մը ի թուռնդ կը հանէր մօտակայ Զիթենեաց լեռը եւ հեռուն Երուսաղէմ կը դղրդէր:

Ինչ էր այս աղաղակը. «ահա՛ գայ Փրկիչը. ովսաննա՛, օրհնութի՛ւն ի բարձունս»:

Բազմութիւնը կը յառաջէր Երուսաղէմ. ալէփառ ծերերու աչերէ կը կաթկթէին արցունքներու կաթիլներ, վասնզի կը տեսնէին այժմ ակնկալուած օրը, Մեսիայի գալստեան օրը: Ո՜հ, չորս հարիւր իննըսուն տարիներէ ի վեր, մարգարէութիւնք լռած էին: Իսրայէլի Աստուածը լռած էր: Իսկ այժմ Աստուծոյ այցելութեան օրը հասած էր, Մեսիան ահա կը մտնէր Երուսաղէմ, ուրեմն «Ովսաննա, օրհնութի՛ւն ի բարձունս»: Երբ ծերերն այսպէս խնդագին ընդ առաջ եկած էին Մեսիայի, Զիթենիի ճիւղեր ի ձեռին ունենալով, մանկտին արմաւենիի ճիւղերով պսակուած՝ կը ցատկրտէր աղաղակելով եւ ի թիւնդ հանելով անդադար սրտերն անգամ. «Օրհնութի՛ւն որդւոյ Դաւիթի, օրհնեա՛լ որ գայդ յանուն Տեառն»:

Բայց Սողոմոնի տաճարին փայլն ա՛լ աւելի հիանալի էր: Իսկոյն գեղազարդուած էր ոչ թէ միայն արմաւենիի եւ Զիթենիի ճիւղերով, այլեւ գոյնզգոյն ծաղիկներով: Տաճարին գալարագեղ բուրաստանէն դուրս կ'ելնէին զոյգ զոյգ կարգաւ Իսրայէլի երգեցիկներն ու պարաւորները՝ որոնք դափ ու թմբուկ, կիթա՛ռ ու քնար հնչեցնելով՝ Դեւբովրայի, այն կին մարգարէին յաղթական երգը կ'եղանակէին, որ Մովսէսէն եւ Յեսուէն յետոյ Իսրայէլը փրկած էր: Նա երգած էր երգերու եւ նուագներու ամենէն գերիվեր փառապսակ յաղթական սա նուագը.—«Ի սկսանել զօրավարացն Իսրայէլի, մտադիւրութեամբ ժողովրդեանն օրհնեցէք զՏէր: Տէ՛ր, յելանելն քոյ ի Սէփրայ եւ ի չուելն քումմ յանդաստանացն Եդոմայ, երկիր շարժեցաւ եւ երկինք խռովեցան եւ ամպք ցօղեցին ջուր. լերինք չարժեցան յերեսաց Տեառն Ելոյայ Սինայի, յերեսաց տեառն Աստուծոյ Իսրայէլի ... կապուտ երանգոյն կապուտ գունագոյն նկարուց, նարօտ պէսպէս նկարուց. այն էր պարանոցին նորա կապուտ: Այսպէս կորիցեն ամենայն թշնամիք քո, Տէ՛ր»:

Բայց երբ իւրաքանչիւր դասակարգ լի էր ցնծութեամբ, ողջունելով Փրկչին գալուստը, ահա հրէական մեծ ժողովը—Սանհետրիոն—գումարուած էր հոն. քահանայապետը Կայիափայ կը գուժէ ահարկու ձայնով. «Տեսանէ՞ք, ձի ոչինչ օգտիմք, նա աւանիկ աշխարհ ամենայն ղկնի նորա երթայ: Ինչ

պիտի ըլլայ մեր հալը. ամէն մարդ գլուխն առեր անոր՝ սուտ Մեսիային ետեւէն կ'երթայ»։

Եւ ահա ներկայիք միաձայն կը կրկնէին. «Այլ այն խաժամուժ ամբոխ, որ ոչ գիտէ զօրէնս, նզովեա՛լ»։

Բայց Կայիափայ կը գոռայ, «Ո՛չ, բաւ են նզովք և անէծք, մէկը չկա՞յ որ վրէժխընդիր ըլլայ Աստուածային փառաց»։

—Ե՛ս, կը գոչէ Սաղովկ, և՛ս ահա։

Եւ խելայեղ՝ խակոյն կը վազէ դէպի արմաւենիի նուիրական Անտառը, կը կտրէ ճիւղեր, իրարու վրայ կը դնէ, գրկապինդ կը բերէ, կը վազէ, կը հասնի, կը մօտենայ և խոժոռադէմ կատաղութեամբ և մոլեգին թափով մը՝ կը նետէ արմաւենիի խոշոր խուրձը, անագին կայտոցը Յիսուսի երեսն ի վեր «Ա՛ռ, Նազովրեցի դու, ա՛ռ պատիժդ արմաւենիէ»։ Յիսուսի էյը կը խրտչի. աշակերտներն ու ժողովուրդը սարսափահար ակընկոր կը մնան։ Այլ Սաղովկ երբ արմաւենիի նոր խուրձ մըն ալ կը պատրաստուէր նետել, և գլորել դէպի այս անգամ Յիսուսն էյէն վար, Յիսուս կը քշէ էյը դէպ ի Սաղովկ և արմաւենիի ճղիկ մը խլելով խուրձէն, Սաղովկի կը նայի դորովագութ աչօք և անոր մօտենալով՝ ճղիկը անոր ականջին կը քսէ ըսելով,—«Ոճիրդ է մեծ. պատիժդ այս ըլլայ, որ արմատդ քեզ միշտ ազազակէ Օրհնութի՛ւն, և բովանդակ մարդկութեան յաւիտեան վկայ Թող ըլլայ արմատդ, թէ ես եմ Օրհնեալը, Օծեալը»։

Սաղովկ՝ Յիսուսի այս խօսքէն չանթահար՝ կը խուսէ արմաւենիներու Անտառը, դէսուդէն կը վազվռտէ, պահուըտիլ կը ճդնի, այլ ի զո՛ւր. և որ սարսափելին է, արմաւենիները լեզու ելած՝ իր ականջին կը ձայնեն անդադար, «Օրհնութի՛ւն, Ովսաննա՛»։ Ի զուր ականջները կը խփէ կը գոցէ, այլ նոյն ձայնը, նոյն բառը կը լսէ, որ գինքը կը խաւէ, կը չվոթէ և առ կատաղութեան արմաւենիի ճիւղերը կը կոխոտէ, կը կոտրտէ և արմաւենիները ոտնակոխ կ'ընէ որ լռեն, այլ ի զուր։

Եւ երբ փորձ կ'ընէ արմատ մը կեղեւելով և ստկելով նայելու թէ ձայնը ինչպէս և ո՞ւրկէ կ'ելլէ, և ահա ո՛վ ապշութեանը և մանգնութեանը, ինչ տեսնէ.—արմտւի կուտին վերի ծայրը դրոշմուած Ո տառը. ուրիշ մը կը կեղեւէ և կըստկէ, ու ահա նոյնը։

Այլեւս ա՛լ աւելի կատղած՝ կը պլլուի արմաւենիի խոշոր մէկ ծառին, կը փաթթուի, վիզը կը կապէ հաստը մէկ ճիւղին, կը պրկէ կը սեմէ, ու կը կախուի։

Աւանդավէ՞պ է այս.—Ոչ։ Չէ՞ք հաւատար։ Առէ՛ք արմատ մը, կեղեւեցէք և տըրկնցէք. փորձեցէք եւ տեսէ՛ք որ արմատի կուտին ծայրը դրոշմուած պիտի գտնէք Ո գիրը, նշա՛ն եւ վկայ այս դէպքին եւ յիշատակ աստուածային արդարութեան։

Բայց Հայերո՞ւս ի՛նչ որ այս աւանդութիւնը պահեր ու պահպաներ եւ ամէն Ծաղկազարդի իրարու կը պատմենք. Վասն զի մեր պապերն ու մամերը կ'աւանդեն թէ Երուսաղեմի մէջ այն օրը, ինչպէս Աւետարանի մէջ յիշուած է, Հայեր կային, եւ որովհետեւ անոնք առաջին անգամ ձայնեցին իրենց լեզուով Օրհնութի՛ւն բառը, Ո գիրն ալ Աստուած ուզեց որ արմատի կուտին վրայ մնայ ի յիշատակ հեթանոս այդ Հայերու հաւատքին։

ՎԱՇԱՆ ՎՐԴ. ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ

ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Մասխսլ խմբագրութիւնը իր չնորհաւորութիւնները կ'ուղղէ Սապահ լրագրոյ Տէր եւ Տնօրէն Վահէմ. Մխրան էֆէնտիի որ պատուեցաւ առաջին կարգի Օսմանիէ պատուանշանով։

Կայսերական այս չնորհը նոր հաւաստիք մըն է այն բարձր գնահատման որուն արժանացած է Վահէմ. Մխրան էֆէնտի՝ 37 տարիէ ի վեր ծառայելով Օսմ. Մամուլին եւ իր ձեռնհասութեամբը ու հաւատարմութեամբը առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէ Լրագրապետներու չարքին մէջ ու բարձրացած է Պալայի աստիճանին։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՓՈՆԻԿ

Դարձեալ մրջնական թթուին վրայ.—Բոծ. Հիւսուած ճոր փորձերը եւ դիտողութիւնները.—Հիւսուած կը ճանաչէ սոյն դեղին իբր մկանաց զօրացուցիչ կարեւոր ներգործութիւնը.—Նաեւ այս դեղը մեզը շաքարելու յատկութեամբը օգտակար պիտի գտայ տէր եւ երիկամի հիւանդութեանց համար։

Մրջնական թթուին զօրացուցիչ յատկութիւնը օրուան բժշկական նիւթն է՝ այն օրէն մանաւանդ որ Հիւսուած՝ Տօքթ. Դլէմանի այս մասին կատարած աշխատութիւնը գնահատելով, ինք ալ փորձերու կ'իրարկէց և այդ փորձերուն ու դիտողութեանց յաջող արդիւնքը Բարիզի բժշկական Ակադէմիին հաղորդեց։ Դլէմանի ուսումնասիրութիւնը հաստատելով՝ Մասիսի ընթերցողներուն ծանօթացուցած էինք։ Այս անգամ Տօքթ. Հիւսուածի կատարած փորձերուն և հիւանդաց վրայ ըրած դիտողութիւններուն մէկ շատ համառօտ ամփոփումն ալ կը ներկայացնենք, ցոյց տալու համար դեղին իրական արժէքը դիտական տեսակէտով։ Հիւսուածի պատմական հետազօտութիւններէն երեւան կուգայ որ այս դեղը նոր չէ, այլ երկու հարիւր տարուան հնութիւն մը ունի և այսօր նոր դեղ մը կ'ըլլայ անոր համար որ շատ ժամանակէ ի վեր մոռցուած է։ Դեղ մը կը մոռցուի շատ անգամ այն պատճառաւ որ հրաշալեաղ յատկութիւններ կը վերագրեն անոր և իբր բանալի կը փառաբանեն. յետոյ սկսկալուած յատկութիւնները իրականութիւն չը գտնելով յուսախաբութիւն մը յառաջ կուգայ, դեղին վարկը կ'իյնայ և կը մոռցուի։

Այսպէս սոյն դեղը 1761ի դեղարանական գրքի մը մէջ՝«Հօֆմանի մեծազօրութեան ջուր» (eau de magnanimitè) անուամբ յիշատակուած է և պատրաստուած է մրջիւնները ալքոլի մէջ թրջոց դնելով և վրան ջուր ու դարիճենիկի ցնդական իւղ աւելցնելով։ «Այս անունը տրուած է, կըսէ, իր մեծ ազդեցութեանց համար. միտքերը կը բանայ, մարմնոյն պաղ հիւթերը կը լուծէ, կը հալեցնէ, սերմը կը գրգռէ, թոյնին դիմադրել կուտայ»։ Նոյն գրքին մէջ յիշատակուած է նաև Մինտերերի մրջնական իւղը. բաւական է եղեր այս իւղով մէջքը, սրբանառաջը և... ոտքերուն ներքանը օծանիլ միտքերը կենդանացնելու և սէրը բորբոքելով արդասաւորելու համար։ Զգենք այս հին թուականները, վերջերս Տօքթ. Կարրիկ մրջնական թթուն և անոր աղերը կը յանձնարարէ փոխադրական հիւանդութեանց և հինցած ախտերուն և մինչև իսկ թոքախտին ու գանսէրին համար։ Ըստ Հիւսուածի, այս վերջի երկու հիւանդութեանց համար դեղաբաղդարար սոյն դեղով մինչև ցարդ բուժիչ ներգործութիւն մը ապացուցուած չէ։ Տօքթ. Հիւսուած այս մասին ձեռնպահ կը մնայ և կ'ըսէ թէ համբերութեամբ շատ փորձեր և դիտողութիւններ հարկ են։ Տօքթ. Կարրիկ 1902ին տպած իր գրքին մէջ չափազանց եռանդէ մղուած՝ գանսէրին և թոքախտին բուժումը նախատեսելէ զատ վերոյիշեալ դեղով իր վրայ ներարկութիւններ (մորթին ներքև չիրինկա) կատարելով սա արդիւնքները մէջ կը բերէ. «ներարկութեանց արդիւնքը շատ արագ եղաւ. ախորժակս իսկոյն աւելցաւ ինչպէս նաև ուղեղային և ֆիզիքական զօրծունէութիւնս»։ Այս դիտողութիւնը ճիշդ է, բայց անբաւական էր մրջնական թթուին և անոր աղերուն իրական յատկութեանց վրայ ուշադրութիւն դարձնել տալու համար։ Դլէմանէ վերջը Տօքթ. Հիւսուած է որ մրջնական թթուին և անոր աղերուն իրը մկանանց զօրացուցիչ նշանաւոր ներգործութիւնը ինչպէս նաև անոնց մէջ քալեցնող յատկութիւնները ի վեր կը հանէ, չորս ամիսէ աւելի ժամանակ ներքին բժիշկի եւ դեղագործի մը աշակցութեամբ նորանոր փորձերու կ'իրարկելով եւ Դլէմանի ծանուցած անհաւատալի յայտնութիւնները ճշդելով։

Տօքթ. Հիւսուած երեսունի չափ զանազան հիւանդութեանց դիտողութիւններ հաւաքած է որոնց գնացքին վրայ մրջնական թթուն լաւագոյն արդիւնքներ ունեցած է։ Ասոնց

մէջէն կը յիշատակէ 75 տարեկան կին մը որ ծանր թոքատապ մը կունենայ վերջին ծայր ընդհանուր անղօրութեամբ։

Քանի մը օր մրջնական աղ տալով՝ մըկնական տկարութիւնը կ'անհետի եւ ապաքինութիւնը կըսկսի։ Ուրիշ հիւանդանոցի բժիշկ մը կը խնդրէ որ իր հիւանդներուն այս դեղէն տայ. այդ պաշտօնակիցը երեք հիւանդներու մէջէ մասնաւորապէս 85 տարեկան կին մը կը յիշատակէ որ ծանր էնֆլիւէնցայէ կը բռնուի, երկու թոքերուն մէջ ալ արեան համախառնումով։ Քանի մը կրամ մրջնական աղով այդ կինը կը զօրանայ եւ դեղը անոր բուժումը կը փութացնէ։ Տօքթ. Տիւշառ իր հիւանդանոցին ներքին բժիշկ Տօքթ. Մուժօի հետ այս դեղին իբր զօրացուցիչ կարեւորութիւնը չատ մը այլազան հիւանդութեանց մէջ հաստատած է. ինչպէս ջղատկարութիւն, չաքարմիզութիւն, էնֆլիւէնցայէ մնացած անղօրութիւն, զանազան անարիւնութիւնք, սրտի տկարութիւն, ապաքինութիւնք, ինֆլոյի եւ անոր նման հիւանդութեանց մէջ երեան եկած անոյժ վիճակներ, ստամոքսի տկարութիւն, ծերութեան անղօրութիւն, մինակ կամով անանելու ենթարկուած անձերու անոյժութիւն։ Այժմէն կարելի է նախատեսել այս դեղին օգտակար կիրարկութիւնը մկնական աչխատութիւն պահանջող չատ մը զբօսամարզերու մէջ, զինուորական գնացքներու ժամանակ, վերջապէս բազմաթիւ պարագաներու մէջ յորում հարկ է յոգնութեան հանդէպ դիմակալութիւնը ապրցնել։ Տիւշառ չատ մը դիտողութեանց մէջէ քանի մը կարեւորները քաղելով՝ անոնց նկարագրերը (graphique) զորս Մօսսօի յոգնաչափ դործին (ergographe) նշանակած է, Ակադեմիին անդամներուն ցոյց կուտայ։ Առողջ հիւանդապահ մը 24 ժամուան մէջ քանի մը կրամ վերոյիչեալ դեղէն կ'առնէ. դեղէն առաջ իր մկնական զօրութեան չափն է 6 հաղարակրամմէթր(*). հետեւեալ օրը իր ոյժն է 7,75, յետագայ օրերը՝ 7,56, 7,45, 7,05. այս վերջին թիւերը նչանակուած են այն օրը որ դիչեր մը անքուն կը հակէ եւ երբ 24 ժամուան մէջ չորս ժամ միայն կը քնանայ։

45 տարեկան անձ մը որ առաջին աստիճանին մէջ դտնուող չամրաքայլ թոքախտ ունի, չաբաթ մը ամէն օր երեքական կրամ մրջնական աղ կ'առնէ, իր մկնական զօրութիւնը 3 հաղարակրամ մէթրէն կը բարձրանայ 5,64, 7,275, մինչեւ 8. դեղը դադրեցնելէն երեք օր վերջը 5,50 ցոյց կուտայ՝ մինչդեռ առաջ եւ դեղը չառած՝ 3 ցոյց կուտար։

Իտալացի երիտասարդ բժիշկ մը որ Հիւչառի հիւանդանոցը կը յաճախէ 4,56էն 5 ցոյց կուտայ, հակառակ էնֆլիւէնցայէ բռնուելուն։

53 տարեկան կին մը անկանոն սրտի զարկերով՝ մէկ չափ մրջնական թթու առնելով իր մկնական զօրութիւնը արագապէս 2,32էն 4ի կը բարձրանայ։

Ուրիչ կին մը 49 տարեկան՝ հին երիկամանց հիւանդութեամբ՝ միեւնոյն պարմանին կենթարկուի. դգալի կերպով ընտապիտակը կը նուազի եւ միզանյատութիւնը կ'աւելնայ եւ գործին ոչ միայն մկնական զօրութեան յաւելում մը ցոյց կուտայ՝ այլ նաեւ յոգնութեան դադացողութեան յայտնի յապաղում մը։

Տօքթ. Հիւչառ փորձերը կը կատարէ իր անձին եւ իր աչակերտաց վրայ։ Տօքթ. Տրիւէլ դեղէն առաջ իր ոյժն է 5,70. դեղը առած օրէն մինչեւ հինգերորդ օրը 11,50

Տօքթ. Հիւչառ դեղէն առաջ 10։ Ամէն օր դեղը առնելով մինչեւ հինգերորդ օրը 30,650։

Ուրիմն, կ'ըսէ Հիւչառ, իր մկնական զօրութիւնը վեց օրուան մէջ զրեթէ քառապատիկ աւելցած է։

Այս փորձերը պիտի չարունակուին տակաւին, բայց ինչ որ այժմէն ստոյգ է՝ սա է թէ մրջնական թթուն եւ իր աղերը մկնազօրացուցիչ ներգործութիւնը մը ունին։ Այս նկատմամբ կը մնայ մէկ քանի աչխատող միջանաներու գործունէութիւնը, ոյժը, կորովը եւ տոկունութիւնը. ինչպէս չրջածուխրմոն բրոները եւ մանաւանդ մրջիւնները որոնք իրենց փոքրութեան հակառակ՝ մեծ բեռներ

(*) Հաղարակրամմէթրը աչխատութեան միութիւնն է։ Մէկ հաղարակրամ ծանրութիւնը մէկ մէթր բարձրացնելու համար ծախսուած աչխատութիւնն է։

կը տանին։ Զօրութեան արտադրիչ մրջնական թթուն այս միջատները ունին և իրենց դեղձերէն կ'անջատեն։ Մէկ քանի բոյսեր ալ այս նիւթէն պարունակելնուն համար է որ անոնցմէ ելած մէկ քանի դեղեր երբեմն համբաւ նանած են։ Երկրագործութիւնն ալ մրջնական թթուին դրդռիչ յատկութիւնները ի գործ կը դնէ։ Մէկ քանի հունտերու ծլումը փութացնելու համար երկրագործները մէկ հազարերորդ մրջնական թթուի լծաջուրով կը ջրեն և փոխանակ տասը օրէն ծլումը յառաջ գալու, երկու երեք օրէն կը կատարուի։

***

Տոքթ. Հիւշառ մրջնական թթուին և մանաւանդ անոր աղերուն չատ կարեւոր մէկ յատկութիւնն ալ փորձերով և դիտողութիւններով հաստատած է. այն է մէզին քանակութիւնը զգալի կերպով աւելցնել։ Այս իրողութիւնը բժշկութեան մէջ չատ կարեւոր է, որովհետեւ երիկամանց միջոցաւ է որ մէզը կանջատուի և մէզի միջոցաւ ալ մարմնոյն թոյները դուրս կ'ելլեն։ Նաև սպիտակմիզական (albuminurie) ունեցողներուն ալ օգտակար եղած է սոյն դեղը, որովհետև սպիտակուցն ալ նուազած և անյայտացած է։

Եթէ նորանոր դիտողութիւններ եւս հաստատեն այս իրողութիւնները, մրջնական թթուն օգտակարապէս պիտի գործածուի երիկամանց, սրտի և երակներու հիւանդութեանց համար։

Բժշկութեան մէջ գործածուած ազդու դեղերը թունաւոր են չատ անգամ։ Մասնաւորապէս բժիշկներուն ծանօթ են թէ, կարգ մը դեղեր իրենց մեծ օգտաններովը հանդերձ թոյներ են և իրենց մասնաւոր չափերովը կը գործածուին։

Սրդ Հիւշառ մրջնական թթուին թունաւորութեան աստիճանն ալ որոշելու համար կենդանեաց վրայ փորձերու ձեռնարկած է և ինքն ալ Գլէմանին պէս սա եզրակացութեան յանգած է թէ այս դեղը հաղիւ թունաւոր դեղերու դասակարգին մէջն է և հետեւաբար անվնաս։ Տոքթ. Հիւշառ իր հաղորդած տեղեկութիւնները կ'աւարտէ այս դեղին չափերուն և ձևերուն վրայ խօսելով։ Այդ մասին դրել աւելորդ է, որովհետև բժիշկը կը ճշդէ այդ չափը հիւանդութեան, տարիքի համեմատ և առանց դեղագրի ալ չը տրուիր դեղը։

Զգուշութիւն մը միայն հարկ է. այն է դեղը առնուած միջոցին լեմոն, քացախ և այլ թթուներ չատ չի գործածել. դեղը ճաշերէն հեռու առնելու է կամ վրայէն լեմոնի օշարակ և այլ թթու ըմպելիք կամ պտուղ առնելու չէ։

ՏՈՒԲԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ

ԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆԴԱՆԱԳԻՐՆԵՐ

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒԻՐԵԱՆ

Բոլորովին հակառակը կարգ մը յոխորտ ու ճղճիմ իմացականութեանց, Եղիշէ եպիսկ. համեստութեան տիպարն է։ Ճշմարիտ ու մեծհոգի բանաստեղծը՝ որ իր առօրեայ դրաղումներէն դուրս ունի հոգւոյ ներշնչումներու և միսդիք վերացման իր պահերը, երբ իր յոգնաչխատ միտքն ու վաստակաբեկ մարմինը հոգւոյն սիրական հրճուանքներովը կը կաղդուրուին ու անոնցմով կը հանդչին, երբ աղանքի բեղուն ու խորհրդաւոր վայրկեաններ ուր բանաստեղծ միտքը կը բաժնուի մերթ աչխարհն ունայն աղմկումներէն, ու մատածումը կը սլանայ թեւաբաց դէպի հոգեկանը, որ իրեն կը պատասխ արդէն անանուն և զգլխիչ նկատարին քաղցրութեամբ ամբողջու համար Տիրոջ յոգնութիւնը։

Ինքը բանաստեղծ ծնած է արդէն, ինչպէս իր եղբայրը։ Եւ ինչ մտերիմ, ինչ սերտ չեզտ մը, ինքնաբուխ զգացման, բառի ու բացատրութեան տեսակ մը ինչ չնորհալի ու զգուտրիկ բնականութիւն ունին երկու եղբայրներն ալ, որոնք կը նոյնանան մեր դատումին առջև։ Միեւնոյն միջավայրին մէջ ծնած Սկիւտարի մէջ միեւնոյն բանաս-

տեղծականութիւնը չնչած ,—ու մանաւանդ արդէն իսկ բանաստեղծ ծնած ,—Միհրանիկը վաղամեռ Պետրոսին հարազատ չարունակութիւնը կը թուի ըլլալ : Կարծես միեւնոյն Դուրեանն է որ կը խօսի մեզի , միեւնոյն Դուրեանը՝ որ սակայն կրած է տարիքին ու կոչումին հարկադրած փոփոխութիւնները . և մեծ հաճոյք մը չէ՞ միթէ տեսնել մեր վաղեմի սիրական քերթողին չարունակութիւնը՝ իր հարազատին մէջ : Ու ո՞չ ապաքէն եղիչէ եպիսկոպոսը մեր երեւակայած Պետրոսն է . հասուն տարիքէն բանաստեղծը , նուազ մելամաղձիկ , աւելի խոհուն ու հզօր , մի՛չտ քաղցր ու մի՛չտ խանդավառ :

Բաւական երկար լռութենէ մը վերջ՝ բանաստեղծի իր տաղանդը , տեսիլքի մը , դիւթանկարի մը պէս դունագեղ ու փողփողուն հիմակ , եկաւ մեզի հիանալի փետրափոխութեան մը համբքը վայելել տալ . ու մենք , որ վարժուած էինք միօրինակ ու ձանձրացուցիչ հարթավայրերու տաղտուկին , մենք , որ երկարաձիգ ու յոգնեցուցիչ անապատի մը մէջ հազիւ երբեմն կրկներեւոյթներու պատիր հրմայքը վայելած էինք լոկ , հոգիի ճչմարիտ հրճուանքով մը ըմբոշխնեցինք իր սրբագեղ բանաստեղծութիւններուն թովքը :

Իր սակաւաթիւ քերթուածներուն անընդհատ յօրինուածքը , ղգայումներու նրբին ընդելուզումը , երաժշտական բառերու ադամանդաղարդ ագուցուածքը , ու վերջապէս գաղափարներու ներոյժ արտայայտութիւնը , իրարու միացած , բանաստեղծի բնածին տաղանդին հետ մեզի կը յայտնեն նաև ճչմարիտ արուեստագէտին տաղանդը , որ աղնուական ու չնոլհալի մոգութիւն մըն ալ կ'աւելցնէ իր բանաստեղծութեանց թովանքին վրայ : Ապաքէն , ո՞վ պիտի կրնար մատնանիշ ընել մեզ իր քերթուածներուն մէջ գաղափարի անճարակ կաչկանդումներ , բացատրութեան բռնազբօսիկ դարձուածքներ և ղգացումի անճահ արտայայտութիւններ . և մանաւանդ ո՞վ պիտի կրնար այնքան ղգայաղեղ ու խանդաբորբ բնականութեամբ մը ներկայացնել մեզ , օրինակի համար , Անառակորդիին ղղջումի այն հոգեխոր ցաւերը՝ պոռթկացող ուժգնութեամբ մը տոգորուն :

«Անէծքըդ , հա՛յր , փոխեց ոսկիս մութ պըղինձի ,
Բայց քանի որ չամբուչ կուռք մը պէտք էր ինծի՝
Ես պըղինձով ալ պատրանքներըս ձուլեցի :
«Անէծքըդ , հա՛յր , փոխեց կնդրուկս անարգ դուղձի ,
Բայց քանի որ ըղձլսանք մը պէտք էր ինծի՝
Ես այդ դուղձովս ալ երազներըս ծըխեցի :
«Անէծքըդ , հայր , գոհար քարերս դարձուց խեցի ,
Բայց քանի որ գիրկ մը դրգանք պէտք էր ինծի՝
Թամարներու կուրծքէն զանոնք ես կախեցի» :

Դրութիւններ կան որոնցմէ մարդ մէջբերում մը ընելու կը վարանի . և միթէ անհրաւութիւն մը չէ՞ գեղեցիկ ամբողջութեան մը դաչնութիւնը հատուածել , քայքայել և բազի նրբահիւս ու ճարտարագեղ այն չէնքը որուն ամբողջութեանը վրայ պէտք է հիանալ մանաւանդ , զայն վերստին ու վերստին կարդալով , ու վերջապէս զայն գոց ընելով :

Տեսնենք նաև սա հատուածը , նմանապէս Ս . Գիրքէն առնուած նիւթի մը բանաստեղծացումը .—

«Կը սիրե՞ս զիս» , երկնեց Տէրն ու կեփաս
Ամպի մը պէս խառնված՝ ըզգայ ներսիդին
Ուրացումի ահեղ անկումը չանթին :
—Ա՜հ , դիտես դուն , դիտե՛ս ամէն ինչ , ո՛վ Տէր ,
Թէ կը սիրեմ ըզքեզ , ցորչափ Սէրդ անհաս
Ճառագայթի մը քաղցրութեամբ թափի վրաս .
Բուկդ են բոլոր մեր հոգիներն ու սիրտեր :

Եւ իրրեւ պատասխան՝ Յիսուս կը հրամայէ անոր երթալ արածել իր ոչխարները . (և ասիկա՝ իր ալ պարագան) :

«Մինչև այն օրն ուր իմնայ ցուպդ ի գետին
Եւ ուրիշներ կապեն մէջքիդ թոյլ գօտին» :

Դիտեցէք պատկերին նկարչականութիւնը . վաստակաբեկ ծերունին , տարիներու յոգնութեանը տակ ընկճուած , աչքերը անբոց ու տկարատես , անկարող իր դողդոջուն ձեռքերուն մէջ նոյն իսկ ցուպը բռնելու , իր չրթունքներն ալ անղօր՝ վաղեմի սիրական սրինգին վրայ տաք հարբոյրի մը խանդաղաց

հպումին, և սակայն աւելի քան երբեք գոհ՝ կատարուած պարտականութեան մը երջանիկ զգացումովը ղեղուն։

Այս քերթուածին մէջ իր իսկ հոգիէն բան մը դրած է Դուբեան, ինքը՝ իր աշխատութեան խէչալին նուիրուած. ինքը՝ եռանդաղեղ ու կորովի մինչև հոն՝ ուր ա՛լ մարդ չած և ուծազուրկ մարմինը մերժէ ծառայել իր տիրաբեկ այլ հաղճահանգիստ մտածումին։

Իր ուրիշ մէկ քերթուածը Տեառընդառաջն է, հիանալի՝ սկզբնաւորութենէն իսկ. «Հոտ մը կ'առնէր ծերունին խոլ հեչտանքի՝ Յանձարուրին տաքուկ ճերմակ խորչերէն, Հիւթէ ցամքած մարմնին համար՝ ուղխորէն Արբում մ'էր այն ըղգայութեան ու կեանքի»։

Երեւակայե՛լ պատկերը ալեփառ ծերունիին, ըղճացուած դիրքի մը մէջ, գրկած Գերագոյն—Մանուկը, անոր վրայ հակած խանդաղատօրէն, և այս մերձեցումէն և այս հպումէն խելայեղ...

«Ու երբ չուրթերն ալ դողահար ու տրմոյն
Համբուրեցին մաքուր կայծակը՝ Բերնին,
Շունչէ կտրած ծոցին համար ինչ ջերմին
Կաթուած մ'էր այն՝ որ չարժեց լարը հոգւոյն»։

Ու, գերագոյն ու աստուածային վայելքէն վերջ, հուսկ գուրգուրանքի անհուն յորդումէն վերջ, անոր գոհ ու հանդարտիկ աղաչանքը՝ որ հեծկլտուքի մը կը փոխուի.

«Ա՛լ արձակէ զիս, Տէ՛ր, եկաւ ժամանակ,
Որ ոսկորներս խաղաղին»։
Բայց մէյ մ'ալ դո՛ւն զիս գրկէիր որ համակ
Որսը չըլլամ դադաղին»։

Քերթուածին ամբողջութեանը մէջ կայ նոյն ներդաշնակ, կորովի և զգայագեղ թափը՝ որ երբեք չի կասիր։

Ու մտածե՛լ որ իրապէս արժանաւոր ու հոգեվից այսպիսի մտաւորական մը այսքան ո՛չ հրապարակ կ'ելլէ, ամփոփուած ըլլալով իր հուժկու և բանաստեղծ եսին մէջ, ու խոնարհած՝ իր կրօնաչունչ Մտածումին սրբանոյշ խորանին առջև. մինչ ուրիշներ, բանաստեղծի վատառողջ դոյութիւնները կամ չպարուած, սիրուն ոչնչութիւնները, միշտ երեւալու, միշտ խօսուելու նիհար ու ճղճիմ փառասիրութեան մէջ մոլորած, և կամ իրենց անունին քով ներքոդի երկու բառ տեսնելու չատ տղայական անձուկէ բռնուած, ասդին անդին կը թափառին, հոս ու հոն ծիծաղելի ուրուագիծեր նկարելով, և հուսկ յետոյ իյնալով տղայական և ունայնամիտ յոխորտանքի մը մէջ։

Այս ամէնէն վերջ, ինչ որ ամէն բանէ աւելի բաղձալի պիտի ըլլար մեզի՝ ամէնուս համար ալ, անտարակոյս բանաստեղծ եպիսկոպոսին քերթուածներուն հատորի մը մէջ ամփոփուած տեսնելն է։ Պիտի սիրէինք ուրեմն մտածել թէ իր վերապահ ընթացքը հարեւտութեան դաղափարին հետ այս մտածումին ալ վերագրելի է։

ԵԱՒԱՍՊ ԾԻԱՆՈՒՆ

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ

ՄԱՐՈՔԻ ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԸ(*)

Բանի մը ժամուան մէջ, ինչպէս որ միշտ կը պատահի հոս, երկինքը պարզուեցաւ, և ա՛լ բան մը չկայ օդին մէջ։ Այնքան թանձրացած գորշ ամպերու տեղ, որոնք կ'անցնէին կը դառնային, մթագնելով գաղափարներն ու իւերը, պարապ մը կը մնայ՝ անեղր, անչափակ, վճիտ, որ այս իրիկուն չուշանի կապոյտ գոյն մը առած է, կապոյտ մը որ հորիզոնին վրայ չրիմուռի

(*) Ծ. Խ.— Ուսումնասիրական պատեհապաղմէն անմիջապէս ետքը, եւրոպական գիւանագիտութեան համար կարեւորութիւն ունեցող խնդիրը՝ Մարոքի հետ միջազգային առեւտրական յարաբերութեանց խնդիրը ըլլալով, որով կը զբաղին մեր օրաթերթերն ալ իրենց Արտաքին Լուրերու բաժինին մէջ, այս այժմէութեան տեսակէտով չահեկան կը համարինք Մարոքի մայրաքաղաքին՝ Ֆէսի այս նկարագրութիւնը, եւրոպացի ուղեւորի մը նկարագրութենէն քաղուած, որ վերջերս հրատարակուեցաւ Լէվրնզ Հերբլդի մէջ։

կանանչի կը փոխուի. ամենուրեք՝ մեծաչուք պաղպաջուն, լոյսի հոյակապ կախարդանք։

Օրավերջի այս սխրալի ժամերուն կ'ելլեմ նստիլ տանիքիս վրայ։ Նեհմաստուեր հինաւուրց քաղաքը բոլոր այս արեւին ոսկիին մէջ կ'ողողուի. տարածուած տգեղներուս ներքեւ՝ չարք մը ծործորակներու և բլուրներու վրայ, անայլայլ ու նչուլագեղ խաղաղութեան երեւոյթ մը առած է ան, գրեթէ ծիծաղկոտ, գրեթէ գողտրիկ բան մը. չեմ ճանչնար զայն, այնչա՛փ կերպարանափոխ է եղած. կարծես վարդագոյն ճառագայթում մը կայ անոր փլատակներուն անչարժութեանը վրայ։ Եւ մթնոլորտը յանկարծ այնքան գաղջացած է ու այնքա՜ն խաղաղած՝ որ մշտատև ամառուան պատրա՜նքներ կուտայ։

Շուրջս, առաջին յատակներուն վրայ, մերձակայ բարձրադոյն տուներուն տամալեւոր պագաթները կը տեսնուին՝ խումբ խումբ,— քարեղէն խորանարդներու վերնամասեր, անկանոն կերպով զետեղուած, ու կարծես ցրուքնուած ըստ բաղդին։ Այս տամալիներուն ու իմիներս միջև դատարկութիւնը կայ, թէև կատարեալ յատակութեամբ կրնաս որոշել առարկաներու ամենաչնչին մանրամասնութիւնները, պատերու ամենափոքր ծերպերը. լինամէ բաժնուած են անոնք տեսակ մը լուսաւոր մշուշով, որ տարտամութիւն մը կուտայ անոնց խարխխներուն, որ գրեթէ դողրչային կ'ընծայէ զանոնք. կ'ըսես օդին մէջ կախուած են։ Եւ բոլոր այս բարձրադիր ճեմելիքները, տակաւ առ տակաւ, կը ծածկուին կիներով, որոնք երեւան կուգան մէկմէկու ետեւէ, որոնք մէջտեղ կ'ելլեն, սպիտակ տարազներով, գլուխնին հաճդուլով ծածկուած (ոսկեզօծ խոյր մը որ միջին դարու վերջին օրերուն hennin կը յիշեցնէ)։

Այս մօտակայ տամալիներէն անդին, որոնք, իմիներս նման, հին Թէսի ամենէն բարձրահասեաց դիրքին վրայ կառուցուած տուներուն կը պատկանին, դարձեալ դատարկութիւն, ուրիշ լուսաչող մառախուղ. ու յետոյ կարծես չղարչային թափանցկութիւններու միջնէն, աւելի հեռաւոր բաներ կ'ուրուագծուին՝ անթիւ անհամար։ Նախ և առաջ, հին քաղաքին բոլոր մնացորդ մասն է. հազարեակ մը տամալիներ, դորշ մանիչակագոյն, որոնց վրայ չրջագայող օդային գեղուհիներն՝ աւերակներու միակերպ փլուզումի մը վրայ ցանցնուած երփներանգ պըսպղուն կէտերու կը նմանին։ Քարեղէն խորանարդներու այս միօրինակութեան վերեւ կը բարձրանան դէս ու դէն՝ նրբաբուն մեծաբերձ արմաւենիները,—ու նաեւ, մզկիթներու քառակուսի հնօրեայ աշտարակները համօրէն, գեղին ու կանանչ փաւեակէ իրենց դրուագագործութիւններով, կրկին ու կրկին թըրծուած դարերու արեւին մէջ, իրենց փոքրիկ դմբեթներով՝ որոնց իւրաքանչիւրին գագաթը ոսկի գունտ մը կը չողչողայ։

Աւելի հեռուն, նոր Թէսի մեծաչէն պալրիսպները կ'երեւան միայն։ Եւ կանանչ դարատանիներու գոտի մը—գարնանային հրաշագե՛ղ կանանչ մը—կը չրջապատէ լայնանիստ քաղաքը. անոր հնամի պատնէշները, փլփլած մատակոցները, վաղնջական ահեղ աշտարակները կարծես ողողուած են դալարաւէտ կանանչութեան մէջ։

Պայծառ է օդը, զարմանալի կերպով պայծառ։ Հակառակ այս անչօչափելի գոլորշիին, որ չուշանի թոյլ ունի յատակամասերուն վրայ և ոսկեզօծ վարդագոյն՝ կատարներուն վրայ, հեռուները կը տեսնուին որպէս թէ անոնց ամէնքն ալ մօտ բերուած ըլլային և կամ տեսողութիւնն անսովոր սրութիւն մը ստացած ըլլար այս իրիկուն։

Դարատաններէն ու պատուարներէն անդին, լեռներուն վրայ, կրկէսը կը լոգանայ լոյսին մէջ. անոնց ամենափոքր հովիտները, ամենէն աննշան դարձուածները կըրնան համրուիլ այս իրիկուն. դիտակով նայուածի պէս, բոլոր անցած դարձածը կը տեսնուի։ Հոս՝ հոն, կարաւաններ, հեռաւորութեան մէջ անհունապէս պզտիկ, կ'ուղեւորին դէպի Սուսան կամ Եւրոպա։ Արեւելքի կողմը, ուրկէ արեգակին յետին ճառագայթները կ'իյնան միահամուռ, գերեզմաննոցներու ու փլատակներու սահմանավայրն է, քաղաքին մօտ՝ առաջին յատակաչէնքերը ծածկուած են պատերու բեկորներով, սուրբ

բերու koubaներով, գմբէթաւոր փոքրիկ դամբարաններով, անթիւ չիբիմներով, և որովհետև մեռելներու բարեպաշտիկ այցելութեան օրն է, այս գերեզմանոցները բազմութեամբ լեցուն են։ Տապանաքարերու մէջտեղուանքը, գորչորակ պուռնուզով այցելուներու ման գալը կը տեսնուի, որոնք՝ այսքան հեռուէն՝ քալող տապանաքարերու կը նմանին իրենք ալ։ Վերը, սարերը ջինջ վարդագոյն են, ստուերի համակ կապոյտ ծալքերով։ Եւ, ա՛լ աւելի բարձրը ու աւելի հեռուն, մեծապանծ Ալթլասը, իր լուսանկոյլ ձիւներով համակ ծածկուած, վարդագոյն տարբեր երանգ մը ունի որ աւելի թափանցիկ է, աւելի տմոյն. բիւրեղեայ մաքուր կտուածքի մը հանգուցնակ՝ կըստուերագրուի ան՝ բացգոյն դեղինին վրայ որ կըսկսի արագ արագ տարածուիլ ու յաջորդել երկինքի չոգիանման կապոյտին։

Արեւմուտքի կողմէն, բարձրաբերձ լեռ մը, խիստ մօտեցուած ժանեկսազարդ հրաբգելի մը նմանակ, կը կանգնի արեգակին դէմ, ստորագծելով իր չուքը քաղաքին մէկ մասին վրայ։ Վերէն ի վար չերտուած է այդ լեռը չեղսկի ու իր սրածայր գագաթով կը ձեւացնէ ծովի ահագին ալիք մը, որ կարծես մինչև հոն բարձրացած ըլլար, ու սառած։ Կըզգաս որ կռնակը, անոր հակառակ դարեւանդին վրայ, արեւի համաստիւռ ակնախտիղ փողփողումի մը մէջ պիտի գտնուէր։ Շուրջանակի եղերուած է ան լոյսով, համակ չաղպատուած։

Սև թռչուններու երամներ թեւապար կը պտուտկին տամալիներուն վերև, ու խոշոր արագիլներ ալ կ'անցնին, խաղաղիկ թռիչքով, երկինքի կանոնաւորակ ոսկիին մէջ։

Թարգմ Ա. Ս. Մ.

Մասիսի մի եւնոյն թիւով երեք բժշկական յօդուած մէկանց չի հրատարակելու համար, հարկադրուեցանք յաջորդ թիւին յետաձգել Տօքթ. Ցոլա. Տ. Ստեփանեանի կես-բժշկականը, առաջնութիւնը տալով Տօքթ. Ե. Մասիսի Բժշկական Քրոնիկին ուրուն նիւթը՝ Մրջնական Թթուի օրուան այժմէութիւն ունի և մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ։

⁂ Մեր յարգելի աշխատակիցը, Տօքթ. Ցոլա. Տ. Ստեփանեան հրատարակած է՝ Ց. Մատթէոսեան ապարանէն՝ ժողովուրդին համար գրուած տետրակ մը, Թոխախի վրայ կենսական ծանօթութիւններ, ուր պարզ ոճով բացատրուած են Թոքախտին բնութիւնը և դայն արգիլելու կերպերն ու մէթոտները։ Ջերմապէս կը յանձնարարենք այս օգտաշատ գրքոյկին ընթերցումը։

ՑՕՒՉՍԱՆ ՕՍԼԵՐ

«Երջանիկ ես, կ'ըսեն ինծի, երանի՛
Որ ոչ մէկուն կը բաբախէ սիրտդ դեռ.
Երջանի՛կ ես, հառաչ մը դառն կարելէր,
Ուր կըզգաս որ սիրտ մը համակ կ'արիւնի»։

— — — — —

Երբ կը հծծեն այս մրմունջը, սըգալէն,
Կը սրլանան սրտիս մէջ բիւր սուր նետեր,
Ջսպած յոյզերս կը վրդովեն զիս նորէն,
Հրդեհէն վերջ խարոյկը կայ, չեն յիշեր։

— — — — —

Երբ ժըպիտը ծալքեր հիւսէ ճակտիս յար,
Ձեն խորհիր որ ծիրանին(*) ալ ծիծաղ մ'է,
Ուր կը խոկայ ամպրոպը տրտմալար,
Եւ արցունքի լեղին է որ միշտ կ'ըմպէ։

— — — — —

Ամպի հըրատ ծուէններով չողչողուն,
Հոլիզոնին վարդերն են որ կը հիւսեն
Մահուան հանդէպ լուռ ոգորող արեւուն։
Անպարագիծ դամբարանը լուսեղէն։

— — — — —

Երեւոյթն է որ կը դիւթէ, կախարդէ։
Մղձաւանջ մը զիս դարձընէ ջըլախտի։
«Երջանի՛կ ես». Նետի խոցեր ինձ կ'ատթէ,
Յուշերու մէջ միտքըս նորէն չլատուի։

Ա. Բ. Փ.

(*) Ծիրանի գոյն։

ԾԱՂԿԱՋԱՐԴԻ ՄՏՈՒԹՈՒՄՆԵՐ

Անգիր Դպրութեան հեղինակը՝ Ծաղկաղարդի նուիրուած աւանդութեամբ մը կ'օժտէ այսօրուան Մասիսը,—յօդուած մը որ հնութիւն եւ Ս. Գիրք կը բուրէ, բայց նորութեան մը հրապոյրովը կրնայ կարդացուիլ, այնքա՛ն ինքնատիպ են ոճն ու պատմուածքը։

Վահան վարդապետ, իր այդ «Ծաղկաղարդ»ին մէջ կը տանի մեզի Զիթենեաց Լեռը ու կը յիշեցնէ Երուսաղէմը ղօր, աւա՛ղ, միաբանական ու հաւուական խնդիրներու համար միայն յիշել սովորութիւն ըրինք մեզի ժամանակէ մը ի վեր, նո՛յն իսկ այս տօնական օրերուն մէջ ուր Ս. Գաղափին նուիրականութեամբը եւ մեր ուխտատեղիներուն պատկառելի հանդիսաւորութեամբը պէտք էր զբաղէինք։

Ցուսա՞նք, թէ յաջորդ Զատկին ա՛յս պիտի ըլլայ մեր մտաւեւեռումը երուսաղէմի վրայ, աւագ տօներու միջոցին, հարթուած ըլլալով մինչեւ այն աստեն ամէն կնճիռ ու խնդիր որ կը վերաբերի հաւուականին ու միաբանականին, վէճին ու կռւսակցութեան։ Դէթ այս է անկեղծ բաղձանքը ամէն հայ անհատի, զոր չեչտելու պէտք չկայ։

———

Ծաղկազարդ... գարնան առաջին ժպիտը՝ բնութեան համար, ու ամէնէն զուարթուն տօնը եկեղեցիին համար, ուր սարին անգամ մը ոտք չի կոխողն իսկ կերթայ ձիթենիի օրհնուած ոստ մը առնել ու տանիլ տեղաւորել ընտանեկան յարկին տակ, ծաղիկներու, գեղօրներու, գիրքերու, նկարներու մէջտեղ, ուրկից ո՛չ մէկին բոյրն ու հրապոյրը ունի թէև, բայց բոլորն ալ գեղարդանցող ձգողական չես գիտեր ինչ մը ունի իր մէջ՝ այդ թոչնած, խանձած տերեւիկներուն խուրձը։ Ծաղիկները կը հոտոտուին ու կը ցուցադրուին օրուան մը համար, իրենց սիրուն թաղարներուն մէջ. և առաւ մըն ալ խամրած կը տեսնուին ու կը նետուին. գեղօրը, նկարը, մի՛չտնոյն միօրինակ զարդը կը մնան, եւ գիրքը՝ կարդացուելէ ետք՝ կերթայ տեղաւորուիլ մատենադարանին անկիւնը։ Ձիթենիին ոստը մոռցուած է գրեթէ, դարակի մը խորը կամ հայլիին տեին. ո՛չ ոք ուշադրութիւն դարձուցած է անոր։ Պզտիկ տղան կամ մանկամարդ աղջիկը կը հիւրընդհան յանկարծ. որոշ ախտանիշ մը չունին, տաքութիւն մը, գլխու ծանրութիւն մը, տարտամ բան մը կը սաւառնի վրանին. եւ մինչ բժիշկի ու դեղի խօսք կ'ըլլայ, ընտանիքին անդամներուն միջև, պառաւուկ ու բարեպաշտ մամիկը՝ առանց մէկուն կարեւորութիւն տալու՝ իր կթոտ քայլերը չարժելով կերթայ փնտռել ձիթենիին օրհնուած տերեւները ու մոխրամանին մէջ քանի մը կրակ դրած՝ կը վառէ, կը ծխէ, ու կը հարկադրէ հիւանդ թոռնիկը՝ գլուխը ծուխին վրայ բռնելու. եւ Ծաղկազարդի աղօթք մը կը մրմնջէ, աւելցնելով.—«Հիմայ հանգըստացի՛ր, զաւակս, պիտի բժշկուիս»։

Ու կը պատահի չատ անգամ որ, դեռատի հիւանդը աւելի՛ թեթեւցած գլխով արթընայ, թմրութենէ մը կազդուրուողի պէս։ Ձիթենիին խուրձը նորէն իր տեղը կը տեղաւորուի խնամով, չերմեռանդ մամիկին օրհնութեամբը։

Մեզմէ ո՞վ, իր մանկութեան օրերուն մէջ, չէ պատահած այս ընտանեկան ու բարեպաշտիկ բժշկութեան որ Ծաղկազարդէն կը բղխի։ Ամէնէն սկեպտիկներն անգամ յիշելու են՝ անգամ մը չնչած ըլլալ ձիթենիի ոստին ծուխը։

———

1898ի Ծաղկազարդը յիշատակելի պիտի մնայ Պոլսահայ լրագրութեան ու գրականութեան համար, օրաթերթ Մասիսի «Ծաղկազարդի Թիւ»ին հրատարակութեամբը որ իր լայնածաւալ չորս պարզ էջերովը՝ զրական ու բանաստեղծական հատոր մը կ'արժէր, ու Ազգ. Հիւանդանոցին համար ալ արժեց՝ քանի մը հարիւր ոսկիի նուիրատուութիւն։

Այդ թուականին Մասիսը վարող գրական խմբակը, որուն գլուխը կը գտնուէր Զօհրապ, այս բոլորովին նոր գաղափարը,—ո՛ւմ մարդասիրական ու ո՛ւմ գրասիրական,—յղացաւ ու գործադրեց նոյնքան կարճ

միջոցի մը մէջ՝ որքան տենդագին ու արագ աշխատութեամբ։ Բայց, թէ՛ հոս և թէ Պոլսէն դուրս, եղած ընդունելութիւնը այնքան համակրական էր որ մոռցուց ամէն յոգնութիւն ու գերազանցեց ամէն ակնկալութիւն։ Չէր տեսնուած քնաւ ու այնուհետեւ ալ չի տեսնուեցաւ, որ թերթի մը միակ թիւը այնքան մեծ գումար մը արտադրէ, որ ամբողջովին յանձնուեցաւ Հիւանդանոցին։ Մասնաւոր ծերունի արտօնատէրը, Իւթիւճեան կարապետ էֆ.ն, տակաւին բաւական առողջ ու գործօն վիճակի մէջ, ինքն ալ մասնակից էր իր թերթը վարող գրագէտներուն աշխատութեանը և չի մերժեց իրեն եղած առաջարկը՝ հին յիշատակներով համեմուած յօդուած մը նուիրելով Ս. Փրկչեան հաստատութեան, որուն նախնական վիճակին ականատես մըն էր։

Տ. Ա.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Բեգերսպուրկէն Մարտ 24ին իշխան Աբամելիք Լազարեան հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է Թիֆլիզի քաղաքագլուխ Պրն. Վէրմիչնեանցին, հրատարակելու արտօնութեամբ.—«Տ. Տ. Ներսէս եպիսկոպոսէն ու Մեսրոպ վարդապետէն կազմուած Հայ հոգեւոր Պատգամաւորութեան Բեգերսպուրկ հասած օրէն ի վեր ես ինքզինքիս պարտ սեպեցի իրենց ընծայել ամէն տեսակ հնարաւոր օգնութիւն։ Երկամեայ միաբան գործունէութեան արդիւնքը բոլորովին զոհացուցիչ է այժմ. Պատգամաւորութիւնը յաճախակի դիմումներ ըրաւ Պ. Վիդդէի, որ մեծ ուշադրութեամբ քննեց խնդիրը։ Պ. Վիդդէ Պատգամաւորութեան ներկայեց Նախարարաց Մասնաժողովին։ Ցիշատակագիրն յօրինուած էր ու կառավարութեան ներկայացուած՝ ըստ հին 1904 Դեկտ. 13 թուակիր Ուկազի։ (Զանազան թոյլտուութիւններ ու արտօնութիւններ չնորհող կայսերական Հրամանագիրը։) Պ. Վիդդէ Մարտ 23ին ալ ընդունելով Հայ հոգեւորական պատգամաւորները, յանձնեց անոնց որ այս մօտ ժամանակներս վերաքննութեան պիտի ենթարկուի Ցունիս 13ի օրէնքն ի մասին Հայ եկեղեցւոյ կալուածոց և ստացուածոց, պիտի կանոնաւորուի դպրոցական խնդիրը, ու տարագրուած Հայ հոգեւորականաց գործը պիտի վճռուի»։

ՓՈՓՆՁԸ

Փունջ կազմեցի ծաղիկներէն
Ու ղրկեցի քեզի նուէր,
Ստացար զայն, սակայն նորէն
Միշտ ուխտեցիր դիս չը սիրել...

Թերթերուն մէջ ծաղիկներուն
Իմ արցունքներս կաթեցուցի,
Ու բաժակին մէջն ալ սիրուն,
Սիրտս դրի, դեռ խաւարթի։

Առիր փունջը և թօթուեցիր,
—Թէ ինչ ըրիր, անգո՛ւթ, դիտե՞ս,—
Արցունքներըս ըրիր ցանցիր,
Շանթ մ'անցուցիր սխուր սիրտէս։

Բայց ղգացիր ցնցող չոգին,
Ո՛վ անուրջի կոյս գեղայօն,
Հասկըցար որ անոր հոգին
Իմ սիրտս էր որ պահուած էր հոն։

Արհամարհել միտքդ ես դրեր,
Բոլոր յոյզերն իմ սիրահալ,
Ու քմայքով, մեղկ, տարուբեր,
Միշտ փեթրսե՛լ ղրկած փունջս ալ։

Ց. Ա.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ(*)

Ա.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԸ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մանկավարժը պիտի հսկէ աշակերտներուն նիստ ու կացին, և առ այս անօրինուած առողջապահական օրէնքներուն դրծադիր պիտի ըլլայ. աշակերտներն իրենց տարիքին ու հասակին համեմատ, իրենց տեսողութեան ու լսողութեան աստիճանին չափովը պիտի նստեցնէ յարմար նստարան—ղբրասեղաններու վրայ, որոնց համար ալ պիտի ջանայ՝ կարելի եղածին չափ՝ որ չինուած ըլլան գիտական և առողջապահիկ պահանջներու համաձայն: Աշակերտները նստարաններու վրայ իրարու չատ կից պիտի չըլլան, և բաց դլխով պիտի նստին. դրասեղանն ու նստարանը անչարժ պիտի ըլլան. դրասեղանն աշակերտին կուրծքին մօտ պիտի հասնի, նստարանը պիտի ունենայ յենարան. աշակերտն իր ոտքը գետինը հանգիստ պիտի դնէ, կռնակն յենարանին տալով պիտի նստի ուղիղ, տետրակը դրասեղանին եզրին զուգահեռական պիտի պահէ, գրիչը պիտի բռնէ ուղիղ. մանկավարժը չարունակ իր ուշադրութենէն չպիտի վրիպեցնէ այս կէտը, եթէ ոչ՝ հակառակ պարագային մէջ տղաք ծուռ նստելու, ծուռ գրելու դէշ սովորութեան տիրանալով՝ հետզհետէ կ'ունենան աչքի տկարութիւններ և ողնայարի ծռութիւններ:

Սոյն վնասաբեր վիճակներէն աշակերտները զերծ պահելու նպատակաւ, մինչ մանկավարժը պիտի նայի նաև որ, եթէ կարելի է, ամէն աշակերտ իր առանձին դրասեղանն ունենայ, աշակերտին կարդացած գրքերուն տառերն աչք յոգնեցնող՝ մանր չըլլան, և նստարանները սրահին մէջ ա՛յնպէս մը հաստատուին, որ լոյսն աշակերտներուն ձախ կողմէն գայ:

Դիտելու է որ սրահներուն և դասարաններուն մէջ աշակերտները չափէն աւելի թոյով չըլլան, որպէս զի անոնց չնչած օդը չապականի. օդի ապականութիւնը չատ տեսակ հիւանդութիւններ յառաջ կը բերէ, և մանաւանդ անոնք ամենէն չուտ կ'ազդուին օդի ապականութենէն:

Մանկավարժն աւագ կարեւորութեամբ ուշադրութիւն պիտի ընէ, որպէս զի վարժարանին ծրագիրը բեռնաւորեալ չըլլայ, դասաւանդութիւնները ձանձրացուցիչ չըլլան. աշակերտներուն զբաղումներն իրենց կարողութեան համեմատ չափաւոր ըլլան, դասերն ըլլան քիչ, զբօսալի ու գրաւիչ, դասամիջոցները կարելի եղածին չափ չատ ըլլան և երկարատև, եթէ ոչ՝ մանուկներու զգայնիկ տնաս ուղեղը չուտով կը յոգնի, չուտով կը թմրի, և տնա անոնց գլուխը կը սկսի ցաւիլ չարունակ, քիթերնին կ'արտունի, կ'ունենան տաքութիւն, հակամէտ մինչ կ'ըլլան քնանալու, քիչ քիչ ախորժակնին կը մարի, կըսկսին չուտել, հիւծիլ և վերջապէս հիւանդանալ: Երգ, երաժշտութիւն, խաղ, պար, պտոյտ, ընդհատելով չարունակ ամենակերպ դասերը, հաճոյալի միջավայր մը ընելու են դպրոցն աշակերտին համար, ինչ որ մեծապէս կ'օգնէ անոր ֆիզիքական զարգացումին, ինչպէս պիտի բացատրեմ ուրիչ դասի մը մէջ:

Մանկավարժը կոչտ ու բիրտ կերպով չպիտի վարուի այն աշակերտին հետ որ ծոյլ կ'երեւի, չ'աչխատիր, կամ կը քնանայ դասի ժամանակ. այլ պիտի ջանայ հետամուտ ըլլալ գիտնալու՝ թէ ինչո՞ւ համար չ'աչխատիր և պիտի տեսնէ որ գրեթէ միշտ հիւանդագին վիճակ մը, տկարութիւն մը արգելք է անոր աչխատութեան և պատճառ անոր կարծեցեալ ծուլութեան. մերթ սաստիկ գլխացաւ մըն է, կամ տաքութիւն մը, կամ ստամոքսի խանգարում մը որ կը տանջէ խեղճ տղեկը, մերթ պատահաստող հիւանդութիւն մը կամ բնական պակասութիւն մըն է, որ կը ծուլացընէ զայն. այնպիսին յանցաւոր համարելու չէ, այլ անմիջապէս յանձնելու է բժշկական քննութեան:

Ջղային և վախկոտ կազմուածքի տէր աշակերտներուն հետ ալ մասնաւոր ընթացք մը պիտի ունենայ մանկավարժը. խստապա-

(*) Շարունակութիւն նախորդ թիւէն:

հանջ պիտի չըլլայ անոնց նկատմամբ, այլ պիտի վարուի չատ զգուշութեամբ և համեմատ բժշկական պատուէրներու. ապա թէ ոչ՝ զանոնք տակաւ առ տակաւ չզգարուեան և չզգրգռութեան են թակայ կ'ընէ։

Մանկավարժն աչակերտներուն անհանդարտ բնաւորութիւնը, յաճախակի զբօսասիրութիւնները, անոնց աղմկալից խաղալներն ու խաղասիրութիւնները պէտք չէ որ յանցանք համարելով՝ յանդիմանութեան տարափներ տեղայ և զանոնք զաքարիական լռութեան դատապարտելու ճգնի պռուտաքներով. ո՛չ, ընդհակառակն՝ ինքն ալ անոնց ընկերանալու է, առանց զանոնք երես հանելով անչուչտ, քաջալերելու է անոնց անհանդարտութիւնները, որովհետև հանդարտութիւնը աչակերտի մը համար բնական վիճակ մը չէ. աչակերտն հանդարտ կը մնայ ա՛յն ատեն միայն, երբ հիւանդ ըլլայ, կամ հիւանդանալու պատրաստուի. յիմարական է ուրեմն, ինչպէս գրած է անուանի առաղջապահը Ժիլ Ռիչառ, պահանջել որ տղայ մը հանդարտ մնայ, լուռ նստի, ուշադրութիւն ընէ. մանկավարժն ուղածին չափ թող աշխատի, չպիտի յաջողի. տղան միշտ պիտի չարժի, հանդարտ չպիտի կենայ, իր նստարանին վրայ պիտի եփի, պիտի եռայ, ալ կողմը պիտի հակի՝ իր ընկերին ականջին բան մը ըսելու, ձախ կողմը պիտի ծռի իր միւս ընկերին մազերուն հետ խաղալու, ետին պիտի դառնայ, վար պիտի ծռի, վեր պիտի ցատկէ՝ օդին մէջ թռչող ճանճ մը որսալու, քա՛հ քահ պիտի խնդայ, պիտի ծիծաղի, և գիտցէք թէ այդպիսի չարժումներով, որք բնութեան իմաստուն անօրինութիւններն են, նա իր մարմինը տեսակ մը մարզանքի չարունակ ենթարկելով, զերծ պիտի մնայ ողնաշարի ծռութիւններէ, խեղլապատակի բորբոքումներէ, ապուշութենէ, որոնց չա՛տ դիւրաւ տէր կրնայ ըլլալ՝ մանկավարժին խիստ և անբնական պահանջումներովը։

Պատիժ ըսուած բանը, իբրև յուղիչ և աւերիչ մանուկներու ջղային դրութեան, ինչպէս նաև ծնծը, բոլորովին և բոլորովին պիտի մոռնայ մանկավարժը և զանոնք վարժարանէն դուրս պիտի վանէ. պատիժներով ծնծներով տղայ մը չի կրթուիր, այլ կը հիւանդանայ. մտքիս մէջն են տակաւին այն սոսկալի պատիժները, զորոնք անգութ վարժապետ՝ եր, անողորմ դաստիարակներ կուտային մեղի ամէն օր. ուսերս կը զգան դեռ ծանրութիւններն այն վիթխարի ձաղոցներուն և ծայսմաւուրքներուն, զորոնք ժամերով՝ ծնրադրած՝ մանուկ թեւերնիս վեր բարձրացուցած, արիւն քրտինք թափելով կը կրէինք, չգիտեմ մեր ո՞ր անմեղ յանցանքին համար. չեմ մոռնար միջնադարեան ծեծերը, թաթերը, որոնք մեր մատաղ մարմինը կը սեւցնէին և ճկուն մատները կ'ընդարմացնէին. ա՜հ, մեր թաղի եկեղեցիին մութ նկուղը, ուր օր մը կէս ժամ փակուելնուս համար, վախէ սարսափահար, երեք չորս ընկեր մէկմէկ ետկերկու ամիս հիւանդ անկողին մնացինք։ Պատիժներու և ծեծի տեղ, առատ պատիւներ սահմանելու է, և տեսակ տեսակ վարձատրութիւններ որոնցմով աւելի հեշտ է ուղղել, կրթել աչակերտ մը, քան դիմելով ախտաբոյր պատիժներու և գաղանավայել ծեծերու, որոնք չեմ կարծեր թէ այլ ևս գոյութիւն ունենան մեր դպրոցներուն մէջ։

Մանկավարժը մասնաւոր հոգածութեամբ և խիստ զգուշութեամբ պիտի հակէ արբունքի հասած աչակերտներուն, անոնց բարոյական վիճակին լուրջ և արթուն պահապանը նա պիտի ըլլայ՝ կանուխէն փրկելու համար զանոնք ալխտաբեր սովորութիւններէ, մահաբոյսիչ մոլութիւններէ, որոնք դժբաղդաբար աւելի դպրոցներու մէջ գոյութիւն ունին և իբրև Դամոկլեան սուր աչակերտներու գլուխին վերև կենալով, յարաժամ կը սպառնան անոնց առոյգ հասակի նուրբ թելը տարաժամ խզելու։ Հակելու է նմանապէս արբունութեան նոր ժամանած աղջիկներուն, զանոնք բնա՛ւ չնեղելով իրենց դասերուն մէջ և խստիւ արգիլելով սեղմիրանը, որ այդ մէջոցին կրնայ ծանրածանր հիւանդութիւններ պատճառել։

Մանկավարժը, եթէ ծխող է, բնաւ պիտի չծխէ սրահին կամ դասարանին մէջ, որովհետև իր գլանիկին ծուխերովը կրնայ աչա-

կերաներուն չնչառութիւնը վտանգել. յատուկ որոշեալ ժամ մը պիտի ունենայ յարմար, և այդ ժամին մէջ վար պիտի իջնէ ծխելու համար, հեռու և անտես աշակերտներէն, որոնք կրնան չա՛տ չուտ օրինակել իրենց դաստիարակն և վարժուիլ ծխելու վատ և ախտաբեր մոլութեան։

Դպրոցական առողջապահութեան մէջ, մանուկներու մտային և մարմնային զարգացումն առողջապահիկ հրահանգներու հպատակեցընելով հանդերձ, չա՛տ կարեւոր է հսկել նաև անոնց բարոյական առողջապահութեան. մանկավարժն այս մասին իր անձին օրինակով իր աշակերտներուն ռահվիրայ պիտի ըլլայ և իրեն նուիրական պարտք պիտի համարի ջանալ՝ որ անոնք ըլլան իրերասէր, աղքատասէր, ծնողասէր, մանաւանդ կրօնասէր. պիտի նայի որ աշակերտները չթերանան երբեք իրենց կրօնական պարտականութիւններուն մէջ. սերտիւ պիտի կապէ զանոնք մայրենի եկեղեցիին, կրօնքը մարդուս բարոյականին ամենամեծ դաստուն է. բարոյականն ալ առողջութեան գլխաւոր աղբիւրն է։

Մանկավարժը գիտնալու է ուրեմն կրօնքի սէրն իր աշակերտներուն սիրտին մէջ վառ պահելու արուեստը, գիտնալու է՝ անոնց բարոյականի գեղեցիկ և վսեմ դասեր խօսելու եղանակը, մտադիր ըլլալով, որ չատախօսութիւններով կամ ունայնաբանութիւններով քնաբեր չըլլայ անոնց։

—=—

Մանկավարժին պարտականութիւնն է նայիլ որ աշակերտները ցորեկը լաւ ճաշ մը ընեն, տաք կերակուր ուտեն. այն աշակերտներն որք աղքատիկ են և գրեթէ չատ անգամ ցամաք հացով կը կշտանան, աչխատելու է սեղանակից ընել կարողագոյն աշակերտներու։

Նայելու է որ բոլոր աշակերտներն ալ ճաշելէ յետոյ, լուացուին, բերաննին ու ակռաներնին մաքրեն ջուրով։ Ճաշէն անմիջապէս վերջը ստամոքսնին դէռ լեցուն՝ զբօսանքի պիտի չելլան անոնք, գոնէ ժամ մը եւ աւելի հանգիստ պիտի ընեն, եւ առանց մտային ու մարմնային յոգնութեան, իրարու հետ աղատ խօսակցելով պիտի անցընեն ժամանակնին։

Զբօսանքի յարմար ատենն է առաւօտն ու իրիկունը. զբօսանքն ընել տալու է մաքուր և բացօթեայ տեղ մը, ո՛չ թէ վարժարանին սրահը կամ վռնտիից բակին մէջ. եթէ վարժարանը պարտէզ ունի՝ աղէկ, իսկ եթէ ոչ, աշակերտները առաջնորդելու է մօտակայ դաշտ մը կամ լերան մը, որպէս զի օդոնալից մաքուր օդի մէջ պարարեն իրենց կուրծքը, արձակ համարձակ ուղածնուն պէս վազեն վազվռտեն, խաղան, պօռան, կանչեն, կանչըռտեն, ցատկեն, պարեն, ինչ որ ամենալաւ միջոցն է անոնց մարմինը զօրացընելու, ջիղերը կաղդուրելու, արեան չրջառութիւնը երագացընելու և անոնց չընչառութեան դաշտն ընդլայնելու. տարիին ամէն եղանակին մէջ զանոնք միչտ դուրս հանելու է. տղաքները բոյսերու կը նմանին, օդի և արեւի միչտ կը կարօտին։

Ուշադիր ըլլալու է որ տղաք, զբօսանքէ ետքը, քրտնած ջուր չը խմեն, և գիտնան պատսպարել իրենք զիրենք ցրտառութենէ, որ կրնայ զանոնք ենթակայ ընել թոքային և յօդային զանազան հիւանդութիւններու։

Մանկավարժին պատճառն է ուշադրութիւն ընել վարժարանին մէջ խմուած ջուրին, և նայիլ՝ որ հոտ չունենայ, մաքուր և յատակ ըլլայ, քանի որ գիտենք այժմ, թէ ջուրը միջոց է չա՛տ տեսակ հիւանդութիւններու փոխանցման. վարժարանին մէջ խմուած ջուրը պէտք է որ ըլլայ բժշկապէս մաքուր։

Վարժարանի օդին մաքրութեան ալ ուշադիր պիտի ըլլայ մանկավարժը, և առ այս՝ արտաքնոցներու չարունակական մաքրութեանը հոգ պիտի տանի. հականեխական դեղերու միջոցաւ արգիլել տալով միչտ անոնց գարչոտոտութիւնները, որոնք վարժարանին ամէն կողմը տարածուելով կրնան մանուկներու առողջութեանը վնաս հասցընել, անոնց գլխու ցաւ, աչքի ցաւ, ստամոքսային խանգարումներ առթել։ Ամառը վարժարանին պատուհանները միչտ բաց մնալու են, իսկ ձմեռը, օրը քանի մը անգամ

միայն՝ ուշադիր ըլլալով որ աշակերտներն այդ միջոցներուն հոն չգտնուին և օդի հոսանքներու մէջ չմնան։

Մանկավարժը պիտի պահանջէ որ ձմեռները վարժարանը տաքնայ աղիւսակերտ ջերմոցներով կամ ածուխի կրակարաններով ուրկէ եւած ածխային թթուն գիտէք թէ ո՛ր աստիճան վնասակար է։

Վարժարանին սանդուխներուն վրայ կամ սրահներու գետինը թքնելը խստիւ արգիլելու է, ի մտի ունենալով, թէ գետինը չորցած թուքեր կրնան գտնաղան ախտերու միջոցներով լեցընել այն օդը, զոր մանուկները կը շնչեն։

Մանկավարժն ուշադրութիւն պիտի ընէ, որ աշակերտներուն աչխատավայրերը բնա՛ւ փոշի չըլլայ, որուն համար մաքուր կօչիկներով վեր ելլելն օրէնք ընելով հանդերձ, օրը քանի մը անգամ ալ փիչ–թաց սպունգով գրասեղանները սրբել տալու է, և ամէն առտու իրիկուն, աշակերտներուն բացակայութեանը, խնամով աւլել տալու է գետինները։

Աշակերտներուն մնկնելէն վերջը սրահներուն ու դասարաններուն բոլոր պատուհանները բանալ տալու է, և գանոնք գիչերն ի բուն մինչև առտու բաց Թողելու է։ Շաբաթը գոնէ մէկ անգամ ամբողջ վարժարանը մաքրել տալու է նեխաթափիչ լուացքով։

Աշակերտներն իրիկունը պիտի արձակուին խումբ խումբ իրենց բնակած թաղերուն համեմատ, ճամբան պիտի քալեն կարգաւ՝ վրակացուի մը հսկողութեամբ, փողոցներուն մէջ անառակութիւններ պիտի չընեն, ղիրար պիտի չծեծեն, ղիրար պիտի չքարկոծեն, ի՛նչ որ չա՛ս անգամ ծանր և մահացու հետեւանքներ ունեցած է։ Մանկավարժին պարտականութիւնն է խստիւ հսկել այս մասին, և իր պաչտօնը, վարժարանէն դուրս, մինչև աշակերտներուն տուները տարածելով, չանք ընել որ անոնք ծնողական չարկին ներքև ալ ապրին փափաքուած առողջապահիկ օրէնքներով։

Բարեբաղդաբար՝ մեր վարժարանները ցորիկօթիկ են, ինչ որ չա՛ս մեծ առաւելութիւն մ՛է աշակերտներու առողջութեան համար. բարեբաղդաբար չունինք դիչերօթիկ դպրոցներ, եթէ ոչ՝ դեռ չա՛ս պարտականութիւններ պիտի չարէի, և աւելի ծանրացընէի մանկավարժին առողջապահի դերը, որ արդէն բաւական ծանրաբեռն, բաւական փափուկ ներկայացուցի կարծեմ։

Տեսանք ուրեմն թէ Դպրոցական Առողջապահութիւնը ո՛րչափ սերտ կապակցութիւն ունի մանկավարժի պաչտօնին հետ, և տեսանք թէ ի՛նչպէս առողջապահութեան վրայ հիմնուած են մանկավարժին բոլոր գործառնութիւնները, որոնք՝ սակայն՝ կանոնաւորապէս կատարուելու և յաջողապէս իրենց նպատակին ծառայելու համար, կը կարօտին անհրաժեչտ պայմաններու։

Դպրոցական Առողջապահութիւնը՝ մեր մէջ օրինաւոր ըլլալու համար, հարկ է որ ունենանք նախ կանոնաւոր կրթական պիւտճէ մը։

Երկրորդ՝ պէտք է որ մանկավարժը բնա՛ւ երբեք չենդուի նիւթական անձկութենէ, լաւ ընդունդ առնէ, ընտանեկան հոգերով չտառապի, որպէս զի կարենայ ըլլալ մեր պահանջած այն ղուարթ, կայտառ, առողջ, համակրելի և անձնանուէր անձը։ Թաղական Խորհուրդներ և Հոգաբարձուներ իրենց խըղճին մեծ պարտականութիւնը և իրենց հոգածութեան յանձնուած դպրոցներուն առողջապահութեան դարմանը համարելու են՝ չանալ աւիշն ամիս անվրէպ վճարել կրթական պաչտօնեաներուն թոչակները։

Երրորդ՝ հարկ է որ մանկավարժն իր ծրագրութեան տակ ունենայ դպրոցական գանձանակ մը, համեստ գումարով, որպէս զի կարենայ ի գործ դնել իր վարժարանին առողջապահութեան համար, գոնէ աւենանհրաժեչտ եղած բաները։

Չորրորդ՝ Թաղականներ և Հոգաբարձուներ պարտաւոր են ունկնախիղ ըլլալ մանկավարժներու, և չանալ գործադրել՝ կարելի եղածին չափ, անոնց որոչումները դպրոցական առողջապահութեան մասին։

Հինգերորդ՝ կարեւոր է մասնաւոր հոգա-

ծուխեամբ և ուշադրութեամբ հսկել աղքատ և տնանկ աշակերտներուն առողջութեանը, որովհետև վարժարանին մէջ ամէնէն չուտ հիւանդացողները միշտ կ'ըլլան աղքատները։

Վեցերորդ՝ պէտք է որ դպրոցը չինուած ըլլայ առողջապահական օրէնքներու համաձայն, ըլլայ գեղեցիկ, ընդարձակ, և բարձրադիր չէնք մը պայծառ լուսամուտներով, օդասուն, արեւաշատ և կառուցուած՝ աղտոտ վայրերէ, ճահիճներէ, գերեզմաններէ, չուկայէ հեռու չոր գետինի մը վրայ. ունենայ ընդարձակ պարտէզ իր մարմնամարզարանով, ունենայ գիտական պահանջներու համեմատ չինուած արտաքնոցներ, ունենայ յատուկ հանդերձատուն, սրահները և դասարանները առողջապահութեան պատուիրած մեծութեամբ չինուած ըլլան, անոնց պարունակած օդին քանակութիւնը չափուած ըլլայ և ըստ այնմ ըլլայ մէջի աշակերտներուն թիւը. վարժարանին օդը օդափոխիչ գործիներով կանոնաւորուած ըլլայ, ջերմոցները չինուած ըլլան գիտական և առողջապահական վերջին կատարելութիւններով. նստարաններն ու գրասեղանները, մանուկներու մատաղ կազմուածքին յարմարութեամբ, պարուելեան կամ կունցեան դրութիւններով չինուած ըլլան, վերջապէս դպրոցը առողջապահական կատարեալ տիպար–դպրոց մը ըլլայ. բայց կարելի չէ այս, աւելորդ իսկ է ծանրանալ այս կէտին վրայ քանի որ խնդիրը մեր արդէն ունեցած աղէկ կամ գէշ վարժարաններու առողջապահութիւնն է, որուն համար պիտի աշխատինք ընել առ այժմ ինչ որ կարելի է։

Եօթներորդ՝ հարկ անհրաժեշտ է որ վարժարանը ունենայ իր առանձին այցելու բժիշկը, առանց որոյ մանկավարժը չի յաջողիր և չի կրնար պէտք եղածին պէս հսկել իր դպրոցին առողջապահութեանը։ Մանկավարժը իր ամէն մէկ քայլին, բժշկական խորհուրդի պէտք ունի. բժիշկը վարժարանի մը համար խիստ կարեւոր է. Եւրոպայի մէջ չկայ վարժարան որ չունենայ իր յատուկ բժիշկը. բժիշկն ու մանկավարժը սերտիւ կապուած են իրարու, ինչպէս մանկավարժութիւնն և առողջաբանութիւնը. ուրախ եմ յայտնելու՝ որ այս մասին անտարբեր գտնուած չենք, և արդի Ուսումնական Խորհուրդը, իր պաշտօնին ձեռնարկած օրէնն իսկ, Յանք ըրած է, որ մեր վարժարաններն ենթակայ ըլլան բժշկական հսկողութեան. և այսօր ունինք բժիշկներ՝ որոնք անձնուիրաբար ու մեծ օգտակարութեամբ մեր դպրոցներու առողջապահութիւնը կը վարեն, իրենց օժանդակ ունենալով կարող և փորձ մանկավարժներ։

— = —

Ահա ինչ որ կ'ուզէի խօսիլ ձեզի՝ Դպրոցական Առողջապահութեան այս առաջին դասով, զոր կը վերջացնեմ՝ յարելով թէ՝ ինչ որ ըսի մանկավարժին համար, զայն կէտ առ կէտ կ'ուղղեմ նաև մանկավարժուհիին. ինչ որ խօսեցայ աշակերտներու նկատմամբ՝ կը կրկնեմ նաև աշակերտուհիներու համար։

ՏՕՔԹ. ՎԱՇՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԵՐՈՎ

Պզտիկ Ուսումնասիրութիւններ վերնագրին տակ՝ մեր աշխատակիցը, ՏՕՄԻՆՕ, Մասիսի մէջ պիտի սկսի չահեկան յօդուածներու չարք մը, մեր գրադէտներուն վրայ, որոնց առաջինը՝ ԲՐԻԶԱՆԹԻՄի նուիրուած՝ պիտի հրատարակենք յաջորդ թիւով։

Նոյնպէս յաջորդ թիւերով՝ յօդուածներ ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՑԵԱՆէ, ԱՏՐՈՒՇԱՆէ եւ ԲՐԻԶԱՆԹԻՄէ, բանաստեղծութիւն մը ԱԼՓԱՍԼԱՆէ, գրաբար քերթուած մը ՏԻԳՐԱՆ ԵԼՔԻՆՃԵԱՆէ, եւ արձակ ու ոտանաւոր գրուածքներ ուրիշ ծանօթ գրագէտներէ ու բանաստեղծներէ որոնց համագործակցութիւնը Մասիսի չուրջ, նոյնքան պատուաբեր է խմբագրութեանս համար՝ որքան ապագայ մըն է պատուական աշխատակցութեան սկզբունքին յարած ըլլալնուն որուն վրայ գրեցինք արդէն՝ Խնչու չեն վճարուիր խմբագրականով, յարուցուած անճահ պայքարի մը ու ձեռնպահութեան թելադրումի մը առթիւ։

Հիմնադիր—Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ
Տէր եւ Տնօրէն—ՏՕՔԹ. ԵՂՈՒԱՐԴ ՄԱՍԻՍ

Տպագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ Օրագրի

LA CONFIANCE

Լ Ա ՔՕՆՖԻԱՆՍ

ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԳ. ԸՆԿ.

ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԲՈՒՐՍ 1875ԻՆ

կը գործէ ուղղակի Փրանս. կառավարութեան հսկողութեան ներքեւ

Ընթացիկ ապահովգր. 339 ՄԻԼԻՈՆ Ֆր.

Դրամագլուխ եւ պահեստ 38 ՄԻԼԻՈՆ Ֆր.

Ընդ. գործակալ Պոյսոյ եւ գաւառաց

ԱՐԱՄ Ս. ԳԱԼՖԱՅԱՆ

Պօլիս, Հաճօբուլօ խան Նօ. 53

Գաւառները պատուաւոր գործակալներ կը փնտռուին։ 6—50

ՅՈՎՍԷՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ

(ՄԵԼՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Մուզաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ Պարսկական Դեսպանատան

Բեռա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, թիւ 61

Ընդունելեան ածուխման

Պալպալեան ամէն օր ակռայի ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողներ, կ'ընդունի. իսկ Ուրբաթ, կիրակի եւ երեք. շաբթի մինչեւ ժամը 5։ Գիչերուան օր եւ ժամուն կարելի է դիմել։ Պալպալեան կ'ընդունելխաւորէ իր լեցուցած ու չինած ակռաները։ Ցորեկները ակռայ քաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկայ. քաշել տուողին կամքէն կախեալ է։ Վկայեալ ատամնաբոյժ. ժուռի Տիկին Բօլին եւս կը գտնուի միշտ նոյն դարմանատան մէջ։ Աղխասներուն ձրի 7—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ՌՈՒՄ., ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 300

Կալաթա-Սէրայի Լիսէին դէմ

ԳԸ. ԵԸ. ՇԲ. օրերը առաւօտեան կացուխեն միչեւ իրիկուան ժ. 11½

ԲԸ. ԳԸ. Ուր. օրերը 6ԿՆ միչեւ 11½

Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ 6—10

PHOENIX ASSURANCE L Co.

"ՓԻՆԻՔՍ"

ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԼՕՆԴՈՆ 1782 ԻՆ,

ԿԸ ԳՈՐԾԷ Ի ՊՈՂԻՍ 1869ԷՆ Ի ՎԵՐ

ԱՆԴԻ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ եւ պահեստի դրամ

ՒՆԳԼ. ոսկի 4,218,000

ՓԻՆԻՔՍ ոսկ հրդեհի դէմ Ապահովագրական Ընկերութիւն մըն է, ծանօթ իր պատուաւորութեամբ եւ վճարասիրութեամբ։

ՓԻՆԻՔՍ կ'ապահովագրէ հրդեհի եւ կայծակի դէմ ամէն տեսակ անշարժ եւ շարժուն առարկաներ, յոյժ նպաստաւոր պայմաններով։

Ընկերութեան նշանաբանն եղած է.

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆ ՎՆԱՍՈՒՑ։ Ցա՛ռդ վճարած է առաւել քան 27,000,000 ՒՆԳԼ. ոսկի։

Ընդհ. գործակալ Պոյսոյ եւ գաւառաց։

Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Վիթալիս խան, Պանկ Օթօմանի fով Ղալաթիա։

Փոխ գործակալք ի Պոլիս

ՌՈՒԲ. ԱԲԻԿԵԱՆ ՃԻՎԱՆ ԹԼԻԼԵԱՆ

Էմքը պէյ խան Ցնցղեաց խան

Զննիչ բիւզերու

7—10 Ա. ԼՆՔՍԷՐՃԵԱՆ

ԻՒՆԻՕՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆՑ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲՈՒՐՍԱ 1828-1829

ՀՐԴԵՀԻ ԾԻՒՂ

Մինչեւ 1902ի վերջը հաւաքեալ գումար	274,000,000	ֆր.
1902ին գանձուած ապահովագին	24,000,000	»
Դրամագլուխ երաշխաւորեալ	119,000,000	»
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	21,500,000,000	»

ԿԵՆԱՑ ԾԻՒՂ

Մինչեւ 1902ի վերջը հաւաքեալ գումար	129,000,000	ֆր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	272,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	158,000,000	»
1092ին գանձուած ապահովագին	12,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիոն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայէ նոսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԻՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԴՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵԻ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՎ։

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղչեալ գիներով։ Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ ո՛ր եւ է ընկերութեան մայմանները։ Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիօնի ապահովագրեալք ՉԵՐԾ են այլ վճռասներէն եւ յուսախաբութիւններէն, որոնց կենթարկուին միայն այն անձինք, որ շահաբաժիններու բարդման (accumulation d'es bénéfices) ՅՈՒԺԻ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին։

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն

Պոլիս, Սուլթան Համամ, Բասած Քաթըրճը Օղլու

Մասնաճիւղ՝ Դալաթիա, Իրայէթ Խան։—Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ 7—10

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻՇԻԷՆ

ԿԱՑՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐ. ԸՆԿ.

Հրդեհի եւ կեանքի (Ի ՎԻԵՆՆԱ)

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՆԱԽՆԱԳԱՀ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ն. Ա. Բ. ԳՈՒԳՍ ԼՈՒԻ ՏԷ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԼԱ ԷՍԹՐԷՅԵԱ

Ապահովագր. Ընկ. ընդդէմ հրդեհի եւ ծովայինառկանցեռու (Ի ՄԱՏՐԻՏ)

Ապահովագրութիւնք կը կատարուին լաւագոյն պայմաններով։

Սոյն ընկերութեանց Դրամատունն է ի Կ. Պոլիս, Քոլեջի Լիսճե

Ընդհ. եւ լիազօր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

Գ. ՖԵՐՊԱՏԵԱՆ

Գրասենեակ, Պոլիս, Հաճօբուլօ խան, Թ. 52—53—54—55—56 7—10

ԶԿԱՆ ԻՒՂԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՋԴ ՄԸ

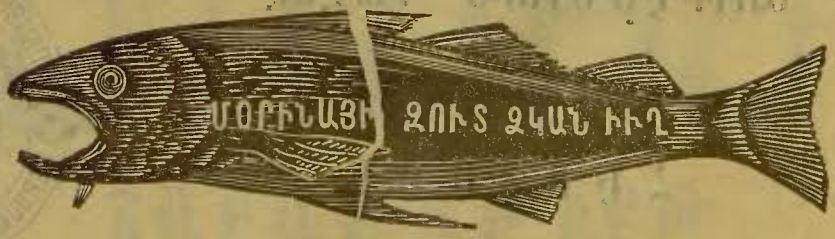

ԴԵՂԱՐԱՆ
ԽԱՉԻԿ ՖԷՍԱՃԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Մահմուտ փաշա Պաշի, Ապուս էֆ.ի խանին դէմ 261

Դեղարանս նկատելով որ՝ Պոլսոյ կթեւոր եւ կեդրոն մէկ տեղը գանուելուն առթիւ, Մօրինայի ձկան իւղի մասին եղած խնդրանքները հեռագիրէ չատցած են, ասոր խնդրանքին եւ ի մասնաւորի Աղնիւ յաճախորդաց գոհացում մը տալու եւ փոքր ինչ ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, ուրախ եմ այս անգամ յայտարարելու թէ՝ մասնաւոր յանձնաւոր բարեբախտ մը հասմաձայն ըներ տուած ըլլալով Բ.ԻԹԼԻՄ–ՄՕՂԼԻՐԻ Մօրինայի ձկան իւղին առաջին տեսակը, ԱՒԱՆՑ ՀՈՏԻ, կը ծախուի Դեղարանս՝ թէ մասնաւոր չիներես մէջ եւ թէ քաղով, ամէնէն փափկակազմ ատամոքսի համար իսկ խիստ ախորժելի ըլլալով, թէ մեծերու եւ թէ՝ տկարակազմ պզտիկ տղոց։ Ուստի ամէն անձ՝ որոնք կը փափաքին խմել թէ ժան եւ թէ առանց հոտի զուտ եւ անխառնուխ ձկան իւղ, կրկ հաճին դիմել դեղարանս, գէթ մէկ անգամուան փորձով մը առտգելու մեր խօսքերուն ճշտութիւնը։

Սոյն բազմամեայ դեղարանը, այս անգամ նոր կազմակերպութենէ մը ետքը, Խաչիկ Ֆէսճեանի կողմանէ, քիչ առնուազն մէջ պատիւը ունեցաւ գնահատել որդոյ հասարակութենէն, որմէ քաջալերուելով պէտքը կզգայ իրեն աղղութիւնը եւ նպատակը ներկայացնել հետրութեան։

ՆՊԱՏԱԿ.—*Գոհ ձգել իր յաճախորդները միշտ՝ դեղերու բարեբախտութեամբ, եւ որուհասին խղճամիտ գործադրութեամբ։*

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ.—*Մաքրութիւն, ապահովման դրութիւն եւ պարկեշտութիւն դեղարանին սկզբունք եղած են։*

Եւրոպական տան մը հետ բռնակցած ըլլալով՝ ան կրնայ չարթու պատուհասի թարմ քիւպեր (աբը գալեմ) կը հասնին օրագրով։

Ամէն օր Դեղարան յաճախող Հայ եւ օտարազգի բժիշկներէն յիշենք մասնաւորապէս հանրածանօթ Բժիշկ ԱԼԼԱՀՎԵՐՏԻ էֆ.՝ որ ամէն Դ. Ե. Շբ. օրեր ժամը 8—11 իրեն դիմող հիւանդները կը դարմանէ իրեն ծանօթ փորձառութեամբ եւ մասնագիտութեամբ, դեղարանին մասնաւոր դարմանատեղ։ Դեղարանը ունի նաեւ ԴԻՇԵՐԱՑԻՆ ՍՊԱՍ, 7—10

ԿԱՐԱՊԵՏ էֆ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ թարգմանած գիրքերէն հետեւեալները կը գտնուին Տէր-Մինասեան գլուխնը եւ մայրաքաղաքիս միւս հայ գրավաճառներուն քով.		
	հատ	դրչ.
Կարմիր մատոց երդումը	2	10
Ընտանեզուկ	2	15
Փարիզի ամառնաւթիւնները	1	2
Թափառական Հրեայ	4	50
Աբեսաղամին տղան	3	15
Հանրակառքին ոճիրը	1	5
Սկզբունք Բազ. Տնեսութեան	1	4
Ընտանեկան զպաղիքներ	3	15
	3—10	

ՀԱՄԱՌՕՏ ՕՍՄ. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ի պետս Ազգ. Ճախակրթական ի ուրժարանաց

գրեց ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Կեդրոնատեղին է Կ. Պոլիս Զաքմաքըլար Չեմպիւլիւ խան, Փափազեան Մհերեան էֆ.ի կազմատունը. Գինն 100 ՓԱՐԱ 4—10

ԱՒԻԹԷՆ ՕԳՈՒՏ ՓԱՂԵԼ,

ՎՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԷՐՃԱՅԻ

ԱՊԱՒԻԿ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Գոհարեղէնեներու, ամեն տեսակ կաի կարասիներու եւ ամեներն նորաձեւ հագուստներու, եւլն.

Պատիւ ունինք ծանուցանել պատուարժան հասարակութեան թէ՝ մեր վաճառատանց ապրանքներուն տեսակները աւելի ճոխացնելու ու մեր յարգելի յաճախորդաց աւելի գոհացում տալու նպատակաւ, ՈՍԿԵՐԶՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն տեսակ ապրանքներէ զատ, կիներու եւ այրերու համար՝ եւ մեծ ու փոքր—ամէն տարիքի յատուկ ՉԳԵՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ, ճերմակեղէններու եւ (Թօնաֆիէ) ու միանգամայն ամէն տեսակ առաջնակարգ ԿԱՐԱՍԻՆԵՐՈՒ (ձեղունի լամպաններ, աֆիսէներ եւ այլն.) ճոխ մթերանոց մը հաստատած ենք. խիստ դիւրամատչելի գիներով, եւ կանխիկ ու ապառիկ պայմաններով։

Արդ՝ կը հրաւիրենք մեր համակրելի յաճախորդները, որ հաճին դիմել վերոյիշեալ վաճառատունները, ուրկէ անտարակոյս անհուն գոհունակութեամբ պիտի մեկնին։

ՎՃԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. Ապառիկ գնողներու համար հարիւրին 20 կանխիկ եւ մնացեալ գումարին հարիւրին 5 չորքթեակեան վճարմամբ։
2. Կանխիկ գնողներու համար հարիւրէն 5 զեղչ։
3. Կանխիկ ծախուած ապրանքներէն միմիայն ադամանդեայ գոհարեղէնները երբ գործածուած բայց անվնաս մնացած լլլան՝ հարիւրին 10 զեղչով եւ կառնուին։ Իսկ ապառիկ ծախուած եւ անվնաս մնացած միմիայն ադամանդեայ գոհարեղէնները ալ հարիւրին 15 զեղչով եւ կառնուին։ 7—10

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

Ց. Գ. Շարաթական վճարմանց համար հաւաքիչները ընդմիշտ պատրաստ են։

ՄԵՐ ՇՈՒԿԱՅ ՈՍԿԵՐՉԱՅ ՓՈՂՈՑ, ԹԻՒ 13 Կ. ՊՈԼԻՍ

ՌՕՍԻԱ—ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1881 *մարտ 20ի կայս. Ուքազով արտօնուած*

Կեդրոնատեղին Բեզերսպուրկ, իրեն յատուկ չէնքը։

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի կեանքի վրայ, եւ ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԴՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ցկեանս ապահովագրութիւն ՇՈՒՆԿԱՒՈՐՈՎ եւ ՇՈՒՆԱՒՈՐՈՎ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ինչպէս նաեւ ՀԱՑԵԼԻՆԵՐՈՒ եւ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ կատարելուն դէմ։

Ընկերութեան դրամագլուխը, ամբողջապէս վճարուած	10,666,667	Ֆրանք
Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան	142,585,000	»
Ընկերութեան ապահովագրուողներուն վճարուած դրամագլուխ եւ ինասուց հատուցում	314,768,000	»
1903 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագին եւ տոկոս	56,585,800	»

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ագաբեան խան, Վոյվոտա, Գալաթիա, 7—10